

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra středoevropských studií

Bakalářská práce

Bc. Edina Bartalová

Vyšehradská skupina V4: vznik, výsledky a perspektivy d'alšej spolupráce

Visegrad group V4: formation, results and perspectives for further cooperation

Praha 2016

Vedoucí práce: Mgr. Robert Pejša, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 13. května 2016

.....
Bc. Edina Bartalová

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som chcela poďakovať Mgr. Robertovi Pejšovi, Ph.D. za vedenie mojej bakalárskej práce, za jeho odborné rady a ochotu počas celého štúdia a konzultantovi bakalárskej práce Doc. PhDr. Rudolfovi Chmelovi. DrSc. za jeho cenné pripomienky.

Zvláštne poďakovanie patrí mojim rodičom za nedoceniteľnú podporu, ktorú mi v priebehu štúdia poskytovali.

Abstrakt

Predkladaná bakalárska práca sa venuje sub-regionálnej spolupráce v strednej Európe v rámci Vyšehradskej skupiny. Cieľom práce je poukázať na rolu, ktorú Vyšehradská spolupráca zohrala počas demokratickej transformácie Česka, Maďarska, Poľska a Slovenska a integrácie štátov do EÚ a NATO. Práca sa venuje ekonomickej, politickej a kultúrnej spolupráce Vyšehradskej skupiny od jej založenia až do súčasnosti. V závere práce poukazujem na životaschopnosť Vyšehradskej štvorky v rozšírenej EÚ, keď spoločná reprezentácia strednej Európy zostáva naďalej dôležitá a skúsenosť vyšehradských štátov môže byť príkladom pre transformáciu bezprostredného susedstva EÚ.

Kľúčové slová: Vyšehradská skupina, Stredná Európa, Česko, Maďarsko, Poľsko, Slovensko, pád komunizmu, demokratická transformácia, európska integrácia, Európska únia, Organizácia Severoatlantickej zmluvy, Medzinárodný vyšehradský fond

Abstract

This thesis is dedicated to the sub-regional cooperation in Central Europe within the framework of the Visegrad Group. The aim of the thesis is to describe the role of the Visegrad cooperation in the democratic transformation of the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia and integration to the EU and NATO. The thesis investigates the economic, political and cultural cooperation of the Visegrad Group since its establishment until today. In the conclusion I point out the viability of the Visegrad four in the enlarged EU, when the joint representation of Central Europe remains crucial and the experience of the Visegrad countries can be exemplary for the transformation of the EU's immediate neighborhood.

Keywords: Visegrad Group, Central Europe, Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia, fall of communism, democratic transformation, European integration, European Union, North Atlantic Treaty Organization, International Visegrad Fund

Obsah

ÚVOD	11
1 GEOPOLITICKÉ VYMEDZENIE STREDNEJ EURÓPY A HISTORICKÉ PREDPOKLADY VYŠEHRADSKÉJ SPOLUPRÁCE.....	14
1.1 GEOPOLITICKÉ VYMEDZENIE STREDNEJ EURÓPY	14
1.2 HISTORICKÉ PREDPOKLADY VYŠEHRADSKÉJ SPOLUPRÁCE	16
2 POČIATKY VYŠEHRADSKÉJ SPOLUPRÁCE A PRVÁ FÁZA VÝVOJA	18
2.1 ZAHRANIČNOPOLITICKÁ ROVINA SPOLUPRÁCE	19
2.2 EKONOMICKÁ ROVINA SPOLUPRÁCE: CEFTA	20
2.3 HODNOTENIE PRVEJ FÁZY VÝVOJA	22
3 KRÍZA VYŠEHRADSKÉJ SPOLUPRÁCE A POKUSY O OBNOVENIE JEJ ČINNOSTI.....	24
3.1 HODNOTENIE DRUHEJ FÁZY VÝVOJA	25
4 OBNOVENIE ČINNOSTI VYŠEHRADSKÉJ SPOLUPRÁCE	27
4.1 KULTÚRNA DIMENZIA VYŠEHRADSKÉJ SPOLUPRÁCE	31
4.2 HODNOTENIE TRETEJ FÁZY VÝVOJA	32
5 VYŠEHRADSKÁ SKUPINA PO VSTUPE JEJ ČLENOV DO EÚ	34
5.1 SPOLUPRÁCA VYŠEHRADSKÉJ SKUPINY PRI ROZŠÍRENÍ SCHENGENSKEJ ZÓNY	38
5.2 POSTOJ VYŠEHRADSKÉJ SKUPINY K EURÓPSKEJ SUSEDSEKJ POLITIKE: PRÍKLAD VYCHODNÉHO PARTNERSTVA.....	39
5.3 HODNOTENIE ČINNOSTI VYŠEHRADSKÉJ SKUPINY PO VSTUPE JEJ ČLENOV DO EÚ	41
ZÁVER	43
POUŽITÉ ZDROJE	46
ODBORNÉ ČASOPISY	48
ELEKTRONICKÉ ZDORJE	49

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka č. 1: Rotačné predsedníctvo Vyšehradskej skupiny.....	30
Tabuľka č. 2: Obsah spolupráce V4 po roku 2004.....	35

ZOZNAM SKRATIEK

EÚ	Európska únia
EaP	Východné partnerstvo <i>Eastern Partnership</i>
EMU	Hospodárska a menová únia <i>Economic and Monetary Union</i>
CEFTA	Stredoeurópska dohoda o voľnom obchode <i>Central European Free Trade Agreement</i>
MVF	Medzinárodný vyšehradský fond
NATO	Organizácia Severoatlantickej zmluvy <i>North Atlantic Treaty Organization</i>
OBSE	Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>
OSN	Organizácia Spojených národov
PfP	Partnerstvo pre mier (NATO) <i>Partnership for Peace</i>
RVHP	Rada vzájomnej hospodárskej pomoci
SBOP	Spoločná bezpečnostná a obranná politika (EÚ)
SIS	Schengenský informačný systém (EÚ)
SZBP	Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika (EÚ)
USA	Spojené štáty americké
V4	Vyšehradská štvorka
V4EaP	Visegrad 4 Eastern Partnership

ÚVOD

Vyšehradská skupina je jedinečným prípadom spolupráce, ktorá vznikla na začiatku 90-tých rokov s cieľom podporiť demokratickú transformáciu a úspešnú integráciu jej členov do európskych a euroatlantických štruktúr. 25 rokov po založení Vyšehradskej skupiny a po úspešnom naplnení strategických cieľov skupiny, otázka či spolupráca v srdci Európy je stále potrebná pravidelne sa objaví. Rok 2016 je medzníkom nielen preto, že Vyšehradská skupina prekročila 25. rok svojej existencie, ale príklad utečeneckej krízy poukázal na fakt, že Vyšehradská skupina je fórum pre riešenie otázok dotýkajúce sa jednotlivých členov a že Vyšehradská skupina naďalej zostáva symbolom spoločnej jednotnej reprezentácie regiónu v rozšírenej EÚ. Pred dvanástimi rokmi štáty strednej Európy naplnili svoje strategické ciele po páde komunistických režimov a stali sa plnohodnotnými členmi jedinečnej politicko-hospodárskej skupiny na európskom kontinente a najvplyvnejšej vojensko-politickej spolupráce na svete. „Návrat do Európy“ stredoeurópskych štátov umožnila nová realita, ktorá nastala po postupnom rozklade sovietskeho bloku začnúc prelomovým rokom 1989. Na jednej strane spoločné zahraničnopolitické a hospodárske záujmy nových demokracií, na druhej strane spoločná skúsenosť s komunistickým režimom a zdieľaný pocit historickej príslušnosti do demokratickej Európy evokovalo zblíženie stredoeurópskych štátov. Prístup Československa, Maďarska a Poľska reflektoval obdobné snahy o vytvorenie nových smerov zahraničnej politiky a potrebu narysovať súčasný vzťah k bývalému Sovietskemu zväzu. Hlavným cieľom politickej liberalizácie bolo bezprostredné rozpustenie Varšavskej zmluvy, stiahnutie sovietskych vojsk z územia bývalých satelitov a rozpustenie Rady vzájomnej hospodárskej pomoci (RVHP), po ktorých nasledovali ambiciózne ciele nadviazania užších kontaktov s demokratickými aktérmi západného sveta. Politické uvoľňovanie vo východnom bloku a vznik mocenského vákua poukázali na nutnosť vytvorenia stabilizačného orgánu, ktorý by umožnil postupné zapojenie nových demokracií do existujúcich demokratických hospodárskych a vojenských štruktúr.

S podpísaním Vyšehradskej dohody v roku 1991, prezidenti Československa, Maďarska a Poľska sa zaviazali k politickej, hospodárskej a kultúrnej spolupráce, ktorá mala za účel podporovať dosiahnuť vytýčené ciele demokratickej transformácie a európskej integrácie. Bakalárska práca vychádza z predpokladu, že vznik Vyšehradskej skupiny umožnil historický kontext regiónu, obdobné skúsenosti s komunistickým režimom a s prechodom k demokracii, totožné zahraničnopolitické ciele a kolektívna pamäť prináležania k stredoeurópskemu regiónu a demokratickej Európe. Práca má za cieľ zmapovať jednotlivé

vývojové fázy vyšebradskej spolupráce od roku 1991, teda od roku založenia vyšebradskeho mechanizmu až do súčasnosti. Zdôraznené budú momenty naplnenia jednotlivých strategických cieľov a ich dopad na širší kontext spolupráce, ako vstup Česka, Maďarska a Poľska do NATO v roku 1999, neskoršie prijatie Slovenska do NATO a spoločný vstup vyšebradských štátov do EÚ v roku 2004. Napriek obavám, že po dosiahnutí už zmienených strategických cieľov, vyšebradská spolupráca stratí svoju relevantnosť a po dekáde úspešnej stredoeurópskej spolupráce zanikne, predstavitelia vyšebradských štátov v roku 2004 súhlasili s pokračovaním partnerstva pod záštitou Vyšebradskej skupiny a v Kroměřížskej deklarácii stanovili nový smer spolupráce v rámci už rozšírenej EÚ. Práca má za cieľ sledovať vývoj vyšebradskej spolupráce po vstupe jej členov do EÚ, schopnosť V4 adaptovať sa na nové prostredie a prijať nové výzvy prameniace z členstva EÚ.

Bakalárska práca je rozdelená na päť kapitol. Ako už bolo zmienené, práca chronologicky nasleduje jednotlivé vývojové fázy Vyšebradskej skupiny. Z tohto dôvodu nasledujúce kapitoly majú za cieľ reflektovať samostatné vývojové fázy demokratizácie a integrácie. V úvodnej kapitole sa venujem historickému a geopolitickému vymedzeniu stredoeurópskeho regiónu, kde bude objasnená idea spoločnej stredoeurópskej identity, ktorá pramení z obdobných historických skúseností s komunistickým režimom a neskôr so spoločnou túžbou demokratizácie. Druhá kapitola ma za cieľ priblížiť okolnosti vzniku Vyšebradskej skupiny a načrtnúť prvé roky fungovania stredoeurópskej spolupráce s formálnymi aspektmi V4. Tretia kapitola sa zaoberá s tzv. krízou vyšebradskej spolupráce, keď *de facto* došlo k zablokovaniu spolupráce a štáty strednej Európy hľadali iné možnosti úspešného dosiahnutia zahraničnopolitických cieľov, ako Stredoeurópska dohoda o voľnom obchode (CEFTA), či individuálne pokusy o urýchlenie vstupu do EÚ a NATO. V štvrtej kapitole sa budem venovať úspešnému obnoveniu spolupráce, vstupu Česka, Maďarska a Poľska do NATO a jeho dopadmi na vyšebradskú spoluprácu. Nasledujúca, piata, kapitola bude reflektovať už obnovený mechanizmus spolupráce, keď došlo k založeniu kultúrnej roviny spolupráce v rámci Medzinárodného vyšebradskeho fondu (MVF) a cestu štátov vyšebradskej štvorky do EÚ. Posledná, piata, kapitola sa zaoberá fungovaním Vyšebradskej skupiny v rámci EÚ a ponúkne vyhlídky zámeru pokračovania spolupráce. Záver práce zahrňuje dosiahnuté poznatky a odpovedá na otázky výskumu.

Práca sa opiera o dostupnú akademickú literatúru z celého regiónu, ktorá ponúka najmä analýzu vývoja Vyšebradskej skupiny až do vstupu stredoeurópskych štátov do EÚ. V úvodnej časti práce pre zakotvenie spoločnej historickej a geopolitickej identity som čerpala z kníh *Pavol Lukáč: Dejiny a zahraničná politika v strednej Európe*, *Jiřího*

Trávnička: V kleštích dějin: Střední Evropa jako pojem a problém a Irah Kučerovej: Střední Evropa Komparace vývoje středoevropských států. V kapitolách, ktoré sú venované vývoju Vyšehradskej skupiny používam diela od: Jiří Vykoukal: Visegrád : možnosti a meze středoevropské spolupráce, Libor Lukášek: Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004. Analýza činnosti Vyšehradskej skupiny a prístup jednotlivých štátov k spolupráce vychádza z verejných dokumentov a vyhlášok V4, z oficiálnych programov rotačného predsedníctva, zo zahraničnopolitických agend a z analýz zahraničnej politiky členských štátov. Posledná časť o podobe spolupráce a cieľov Vyšehradskej skupiny po vstupe jej členov do EÚ bola spracovaná na základe zdrojov ako napríklad Martin Dangerfield: The Visegrad Group in the Expanded European Union: From Preaccession to Postaccession Cooperation, The Visegrad Group and the European Union's 'Eastern Dimension', Zuzana Zelenická: The Visegrad Group and the EU – Balanced Relationship Between the Visegrad Group and the EU?, Radka Druláková: Visegrad Group within the EU - a Stable or Diluted Coalition?.

1 GEOPOLITICKÉ VYMEDZENIE STREDNEJ EURÓPY A HISTORICKÉ PREDPOKLADY VYŠEHRADSKÉJ SPOLUPRÁCE

Bakalárska práca s názvom *Vyšehradská skupina V4: vznik, výsledky a perspektívy ďalšej spolupráce* vychádza z teoretického predpokladu, že štáty Česko, Maďarsko, Poľsko a Slovensko tvoria z geopolitického hľadiska svojrázny región, ktorý je bežne označovaný pojmom Stredná Európa. Geografický stred Európy prirodzene tvorí hranicu, či most medzi západnou a východnou Európou. Z politického hľadiska sa jedná o sporný termín, ktorý označuje Strednú Európu, ako kultúrne, politicky a ekonomicky odlišný región od Západu a Východu. Existuje Stredná Európa, ako homogénny celok historicky, politicky a kultúrne podobných štátov? Je Stredná Európa z geopolitického hľadiska nezávislý región, vyznačujúci sa emancipačnými snahami na medzinárodnej scéne? Alebo sa jedná o prirodzenú časť historickej sféry vplyvu Ruska? Pôsobí Stredná Európa v rámci EÚ a NATO dojmom ako celok? Z geopolitického, politického a ekonomického hľadiska špecifickosť Strednej Európy je jednoznačný. Nasledujúca časť je venovaná geopolitickému vymedzeniu Strednej Európy a historickým predpokladom umožňujúcim spoluprácu Česka, Maďarska, Poľska a Slovenska v rámci Vyšehradskej skupiny.

1.1 GEOPOLITICKÉ VYMEDZENIE STREDNEJ EURÓPY

Geopolitická charakterizácia konceptu Strednej Európy nutne vyžaduje geografické ohraničenie regiónu. Bežne používaný termín stredná Európa označuje geografické srdce Európy, ktorý takisto ako politický koncept nie je jednoznačne vyhradený. Podľa Krála stredná Európa je z pohľadu väčšiny geografov trupom Európy, bez polostrovov a bez Východoeurópskej roviny (Král, 1995:95). Ďalšia definícia popisuje strednú Európu, ako územie na východ od rieky Labe, ktoré tvorilo hranicu medzi kresťanským impériom Karolíngov na západe a kočovnými kmeňmi na východe už v roku 815 (Berend, 2005:401). V súčasnosti existuje zhoda o hraniciach strednej Európy, na základe rozlohy pohoria Harz v strednom Nemecku. Hercynské pojatie vymedzuje strednú Európu ako pásmo na sever od Alp až po východné hranice Poľska. Juhozápadne-severovýchodný smer tohto pásma obklopuje oblasť strednej Európy (Kučerová, 2015:10).

Na základe predchádzajúcich definícií do stredoeurópskeho regiónu môžeme zaradiť štáty ako Nemecko, Rakúsko, Švajčiarsko, Slovinsko, Poľsko, Česko, Slovensko a Maďarsko.

Avšak historicko-politický vývoj zmienených štátov umožňuje ohraničenie strednej Európy na užšiu skupinu štátov, ktorá sa skladá z Česka, Maďarska, Poľska a Slovenska. Kým historicko-politický vývoj Slovinska je spojený s juhovýchodnou Európou, vývoj Švajčiarska so západnou Európou, vývoj Nemecka a Rakúska na jednej strane s Východom a na druhej strane so Západom. Historicko-politický vývoj Československa, Poľska a Maďarska pokračuje v druhej polovine 20. storočia v rámci Východu, v Ruskej sfére vplyvu.

Na základe geopolitického vymedzenia pre účely tejto práce budem používať termín *stredná Európa* ako označenie pre užšiu skupinu štátov Česka, Maďarska, Poľska a Slovenska.

Pojem stredná Európa sa objavil najprv v 70. rokoch 18. storočia v tvorbe Johanna Gottfrieda Herdera, ktorý uvažoval o strednej Európe z inštitucionálneho hľadiska a nie z politického. Nie je presne známe kedy a ako vznikla idea Strednej Európy, ale geopolitický koncept strednej Európy bol uznaný aj „otcom geopolitiky“ - sir Halford Mackinder-om, ktorý v roku 1897 ako editor určil autora ďalšieho diela série *The regions of the world*, Josepha Partscha a v roku 1903 bol vydaný titul *Central Europe* (Davies, Moorhouse, 2009:100) Z politického hľadiska rozdelenie Európy na Západ a Východ sa objavilo až na začiatku 19. storočia. Leopold von Ranke označoval ako prvý, rozhranie Európy na základe kultúrnych a historických predpokladov. (Berend, 2005:401-402)

To, že stredná Európa existovala cez stáročia na periférii západnej Európy pramení z určitej zaostalosti regiónu. Berend argumentuje tým, že vývoj v strednej Európe sa začal s 500 rokovým odstupom od začiatku vývoja v západnej Európe. Začiatok feudálneho vývoja označuje prijatie kresťanstva na prelome deviateho a desiateho storočia, keď boli založené základné kamene agrárneho hospodárstva, privilégia šľachty a vazalstva. Stredoeurópsky región potom už nikdy nedosiahol podobný stupeň ekonomického rozvoja a industrializácie, rovnako ako národovtvorný proces a vývoj spoločnosti zaostával za rozvojom Západu. (Berend, 2005:401-402)

Stredná Európa nadobudla politické atribúty v 30. a 40. rokoch 20. storočia, keď Česko a Poľsko sa stali súčasťou nemeckého *Lebensraum* a neskôr ruskej sféry vplyvu. Počas celého storočia Stredná Európa, aj keď len čiastočne, stála v strede pozornosti nemeckého aj ruského záujmu a často aj v strede súperenia o presadenie vplyvu (Kučerová, 2015:41-43). Napriek tomu, že prevažne nemecký vplyv bol dlho dominujúcim, po druhej svetovej vojne nastal výrazný obrat, a Stredná Európa sa ocitla v ruskej sfére vplyvu, ktorá trvala skoro pól storočia. Zo stredoeurópskeho regiónu, z periférie Európy sa stala nárazníková zóna medzi Západom a Východom, napriek tomu, že koncept strednej Európy prestal existovať

(Kučerová, 2015:14). Idea stredovýchodnej Európa sa znovu objavila až keď Studená vojna rozdelila Európu a aj celý svet. Pojem umožnil uznať špecifický charakter strednej Európy na základe politicko-historických atribút, ktorý označoval štáty východného bloku, ktoré ale neprináležali Sovietskemu zväzu. V 80-tých rokoch bolo nepredstaviteľné, že rozdelenie Európy a sveta na Východ a Západ sa zmení. Pojem Európa znamenal - rozvíjajúce a rozširujúce sa Európske Hospodárske Spoločenstvo a termín sovietsky blok - komunistické štáty východnej Európy. Myšlienku strednej Európy pestovali len proti-systémové spisovatelia, ktorí odmietali socialistickú ideologickú propagandu a vytýčili za cieľ ochranu národných kultúr a obnovenie vzťahov so Západom. Idea Strednej Európy sa znovuzrodila v tvorbách Milana Kundery, Václava Havla, Györgya Konráda a Adama Michnika. Na konci 80-tych rokov idea Strednej Európy, ako historicko-politického regiónu sa opäť stala súčasťou politickej debaty (Trávníček, 2009:276-278). Nový stimul pre vymedzenie sa ako špecifický sub-región Európy, poskytoval prelomový rok 1989.

Na základe historického vývoja, ktorý nastal po prvej svetovej vojne, keď došlo k vytvoreniu nových národných štátov na mieste mnohonárodnostného Rakúsko-Uhorska a k znovu-jednoteniu Poľska, ktorá bola rozdelená medzi Pruskom, Rakúskom a Ruskom, sme schopní sledovať historické zmeny, ktoré umožňujú vytvorenie určitých paralel v skúsenostiach postkomunistických štátov v Strednej Európe. Historická skúsenosť a politický vývoj v Strednej Európe reflektujú predpoklady vedúce k úspešnej stredoeurópskej spolupráce v rámci Vyšehradskej skupiny.

1.2 HISTORICKÉ PREDPOKLADY VYŠEHRADSKEJ SPOLUPRÁCE

Ako na to poukázala predchádzajúca časť práce, Strednú Európu môžeme chápať nielen z geografického hľadiska, ale tiež z hľadiska historicko-politického. Môžeme ale konštatovať, že pre pochopenie fenoménu Strednej Európy, ako podnetu pre spoluprácu štyroch postkomunistických štátov, historicko-politická rovina príslušnosti do regiónu poskytuje odôvodnený základ pre založenie spolupráce.

Vyšehradská skupina nesie názov podľa miesta, kde bola podpísaná zmluva v roku 1335 prevažne ekonomického charakteru. Na pozvanie maďarského kráľa Karola I. Roberta, na Vyšehradskom hrade sa stretol český kráľ Ján Luxemburský a poľský kráľ Kazimír III. Vyšehradská schôdza troch kráľov označuje dôležitý moment stredovekej zahraničnej politiky a diplomacie. Napriek zotrúvajúcejmu konfliktu medzi Českým a Poľským kráľom,

vládcovia troch stredoeurópskych kráľovstiev boli schopní vytvoriť spojenectvo, ktoré trvalo vyše pól storočia. Upravili platenie mýta na obchodné cesty medzi Uhorskom a Českom ktoré sa vymedzilo proti Viedenskému dvoru. (Rácz, 2009:33-39, Rácz, 2013:266-274)

Podobne, ako stredoveká spolupráca mala za cieľ podporiť naplnenie spoločných záujmov stredoeurópskych kráľovstiev a jednotne sa postaviť proti mocenskému centru, novoveká podoba vyšehradskej spolupráce sa najprv tiež vymedzila proti sovietskemu zväzu ako vedúcej sile východného bloku. Na začiatku 90-tých rokov preto došlo ku kľúčovým krokom, ktoré mali zabezpečiť elimináciu vplyvu Moskvy na post-komunistický priestor v strednej Európe a zrušiť inštitucionálnu štruktúru zahraničnopolitickej závislosti. Do prvej poloviny roku 1991 došlo k stiahnutiu sovietskych vojsk z regiónu, k zániku Varšavskej zmluvy, rozpusteniu RVHP a zrušeniu hospodárskej orientácie na Sovietsky zväz a eliminovaniu princípu plánovanej ekonomiky. Postupný rozklad Sovietskeho zväzu a následné politické uvoľňovanie nielen že umožnilo postkomunistickým štátom slobodné nadviazanie kontaktov s demokratickým Západom, ale vznikajúci mocenský vákuum vyžadovalo vytváranie regionálnych spojenectiev na základe obdobných skúseností so sovietskou nadvládou a totožných cieľov demokratickej transformácie. Na konci 80-tých rokov niekoľko regionálnych organizácií vytýčili za cieľ ekonomickú spoluprácu a poskytnutie platformy pre politickú konzultáciu pri procese transformácie bývalých štátov z Ruskej sféry vplyvu na fungujúce trhové ekonomiky a obnovenie demokratickej štátnosti. Ako prvá z týchto iniciatív začalo svoje fungovanie Stredoeurópska iniciatíva, ktorá umožnila spoluprácu štátov bývalej Juhoslávie, Talianska, Rakúska a Maďarska. Neskôr založená *Vyšehradská skupina* a *Stredoeurópska dohoda o voľnom obchode* ale zohrali dôraznejšiu úlohu pri procese transformácie a dodnes fungujú ako modely úspešnej hospodárskej a politickej transformácie. (Lukášek, 2010:19)

Myšlienku spolupráce troch postkomunistických štátov v strednej Európe najprv vyhlásil vtedajší česko-slovenský prezident Václav Havel v prejave pred Poľským snemom (Havel, 1990). Havel nadviazal svoju víziu o budúcnosti kontinentu a postupu návratu do Európy na už existujúcu debatu v disidentských kruhoch. Už v 70. a 80. rokoch prebiehala úzka spolupráca medzi reprezentantmi českej a poľskej inteligencie (Trávníček, 2009:78). Menej dôležitá bola aktivita Maďarska v rámci tejto spolupráce, ale vzájomná podpora predovšetkým opakovaných vyhlásení nárokov na dodržiavanie ľudských práv napomohla k vytvoreniu úzkych vzťahov medzi Československom, Maďarskom a Poľskom a neskôr podporovala vznik spolupráce v strednej Európe. Víziu Havla o spolupráci na základe spoločnej stredoeurópskej identity podporila aj maďarská politická elita po návšteve Havla

v Budapešti na začiatku roku 1990. Predstavitelia Československa, Maďarska a Poľska oficiálne vyjadrili súhlas s vytvorením spolupráce medzi bývalými komunistickými štátmi na schôdzke v Bratislave (Lukáč, 2004:213).

2 POČIATKY VYŠEHRADSKEJ SPOLUPRÁCE A PRVÁ FÁZA VÝVOJA

Ako základ vyšehradskej spolupráce poslúžila deklarácia reprezentantov stredoeurópskych štátov z 15. februára 1991. Prezidenti Československa a Poľska – Václav Havel a Lech Wałęsa – a predseda vlády Maďarska – József Antall – podpísali dohodu o ekonomickej a politickej spolupráci na maďarskom hrade Visegrád, kde v roku 1335 sa začala najúspešnejšia spolupráca v otázke zahraničnopolitických a ekonomických vzťahov stredoeurópskych kráľovstiev 14. Storočia (Visegrad Declaration, 1991). Symbolické miesto oficiálneho potvrdenia spolupráce potvrdilo historické korene spolupráce a dlhodobé priateľstvo troch štátov. Podpisom Vyšehradskej deklarácie v Bratislave bývalí členovia sovietskeho bloku sa zaviazali k založeniu základov politickej, hospodárskej a kultúrnej spolupráce v regióne. Zakladajúci dokument Vyšehradskej skupiny argumentuje pre vznik spolupráce pod záštitou medzivládnej organizácie na základe podobných a výrazných zmien, ktoré prebiehajú od začiatku 90-tých rokov v strednej Európe. Deklarácia zdôvodňuje mechanizmus vytvorený medzi jednotlivými stredoeurópskymi štátmi ako výsledok tradičných vzťahov vytvorených historickým vývojom, kultúrneho a duchovného dedičstva a spoločných náboženských tradícií. Signatárske strany s podpisom deklarácie vytvorili nielen základ spolupráce, ale vyjadrili súhlas s hodnotným systémom Západu a podmienky spoločného rozvoja nadviazali na demokratický spoločenský systém, ktorý je založený na základe základných ľudských práv a slobôd, na princípe zvrchovanosti práva a slobodného podnikania, tolerancie voči kultúrnym a duchovným tradíciám a na základe rešpektu voči národnostným, etnickým, náboženským a jazykovým menšinám. Zúčastňujúce sa štáty sa vyjadrili k spoločným cieľom obnoveniu štátnej suverenity a demokracie, k odstráneniu pozostatkov totalitného systému, k návratu k parlamentnej demokracii v rámci moderného právneho štátu a k vybudovaniu trhových ekonomík (Visegrad Declaration, 1991).

Vyšehradská Deklarácia vedľa vytýčení strategických cieľov tiež zhrnula nevyhnutné praktické kroky, ktoré mali vyjadriť spoločnú vôľu signatárskych štátov. Prvé kroky po vytvorení Vyšehradskej skupiny boli zamierené na oblasti ekonomickej a demokratickej spolupráce. Ako jeden z najdôležitejších krokov bolo nadviazanie kontaktov s inštitúciami

reprezentujúce Európske spoločenstvo a vytvoriť priestor pre efektívny dialóg a konzultáciu v otázkach bezpečnosti členských štátov. Vytvorenie fungujúcich trhových ekonomík vyžadovalo založiť základy hospodárskej spolupráce, ktorá by umožnila v budúcnosti voľný pohyb kapitálu a pracovnej sily. Z toho dôvodu Vyšehradská deklarácia navrhovala vytvorenie priaznivých podmienok pre priamu spoluprácu medzi podnikmi a tiež pre zahraničné kapitálové investície s cieľom podporiť hospodársky rast a efektívnosť hospodárstva. Kultúrnu rovinu spolupráce mali podporiť kroky spojené s nadviazaním vzťahov medzi občanmi jednotlivých štátov Vyšehradskej skupiny a medzi cirkevnými a spoločenskými organizáciami (Visegrad Declaration, 1991).

2.1 ZAHRANIČNOPOLITICKÁ ROVINA SPOLUPRÁCE

Na prvú fázu vývoja Vyšehradskej skupiny je najviac charakteristická spolupráca v oblasti zahraničnej politiky s cieľom odstrániť pretrvávajúce prvky sovietskej bezpečnostnej spolupráce a podporiť integráciu členov skupiny do euroatlantických štruktúr ako NATO a EÚ. V priebehu prvých rokov svojej existencie Vyšehradská skupina sa etablovala ako určitý symbol regionálnej spolupráce a rámec medzivládnej organizácie umožnila efektívnu spoluprácu o vytvorenie spoločných krokov, ktoré mali podporiť naplnenie strategických cieľov skupiny (Dangerfield, 2008:638). Na konci roku 1992, teda rok po podpísaní Vyšehradskej deklarácie, Vyšehradská skupina postupne splnila svoje strategické kroky a stala sa nielen platformou pre komunikáciu medzi jednotlivými štátmi Vyšehradskej skupiny a európskymi inštitúciami, ale do významnej miery podporila postupné odbúravanie dedičstva totalitných režimov.

Koordinácia postupu Vyšehradskej skupiny sa prejavila predovšetkým na diplomatickej úrovni a to pri jednaniach s európskymi inštitúciami na jednej strane a so Sovietskym zväzom o bilaterálnych vzťahov na druhej strane. Postoj Moskvy bol jednoznačne zamierený na zabránenie vzťahov medzi novými demokraciami strednej Európy a západnými štruktúrami v prípade, že angažovanosť post-komunistických štátov by bola v protiklade so záujmami a zámermi sovietskej zahraničnej politiky (Lukášek, 2010:18). Prvý príklad koordinácie postojov jednotlivých členov v rámci Vyšehradskej skupiny a diplomatická spolupráca napomáhali k potlačeniu snáh zo strany Ruska a naznačili úspešný začiatok spolupráce. Štáty Vyšehradskej skupiny boli obozretní vo svojich činnostiach

a zahraničnopolitickú a bezpečnostnú politiku manévrovali opatrne v novej situácii, ktorá nastala koncom Studenej vojny, naďalej obozretne na Moskvu (Fawn, 2001:53).

Koordinácia na diplomatickej úrovni prebiehala na báze výmeny informácií a plánovania spoločných postupov troch strán. Pravidelné konzultácie na úrovni ministrov obrany a vnútra zabezpečili pohyb informácií predovšetkým v bezpečnostných otázkach z bývalého komunistického priestoru, teda z Juhoslávie a Sovietskeho zväzu. Konzultácie ministrov obrany taktiež zaistili koordináciu vojenských aktivít troch armád a boli zodpovední za uzavretie vojenských a bezpečnostných dohôd. Z inštitucionalizovaného hľadiska koordinácia bezpečnostnej politiky prebiehala v rámci špecializovaných pracovných skupín a Trvalého výboru na úrovni zástupcov ministrov zahraničných vecí, ktoré zabezpečili spoluprácu v súvislosti na krízové udalosti v otázkach obchodu, migrácie, zásobovania ropou, zemného plynu, atď. (Lukášek, 2011:22).

2.2 EKONOMICKÁ ROVINA SPOLUPRÁCE: CEFTA

Vedľa zahraničnopolitických cieľov musíme poznamenať tiež spoluprácu Vyšehradských štátov v ekonomických otázkach. Vyšehradská deklarácia vytýčila cieľ vytvoriť základy trhových ekonomík na základe princípu voľného obchodu. Predpoklady pre úspešnú ekonomickú spoluprácu predurčili podobné charakteristiky troch členov Vyšehradskej skupiny. Dedičstvo komunistického ekonomického systému, ktoré bolo dané totožnou ekonomickou vyspelosťou, podobnosťou jednotlivých sektorov národných hospodárstiev a výlučnou orientáciou vývozu produktov z regiónu do partnerských štátov Sovietskeho bloku vystriedal proces prechodného obdobia. Hlavným problémom prechodových ekonomík bol úspešný model transformácie na trhovú ekonomiku. V jednotlivých štátoch boli pomerne rýchlo vytvorené predpoklady pre úspešnú transformáciu prostredníctvom vytvorenia jednotných cenových a kurzových systémov a odstránení prekážok pohybu tovaru. Jednotlivé štáty nasledovali podobný model ekonomickej transformácie a liberalizácie obchodu, podpora prílevu zahraničného kapitálu a investícií mala zaistiť úspešné odštartovanie trhových ekonomík. (Myant, 2013:99-123)

Stredoeurópska dohoda o voľnom obchode (CEFTA) bola vytvorená na konci roku 1992 na základe Krakovskej deklarácie a implementácia opatrení prebiehala od marca 1993. Členovia združenia boli totožné s členmi Vyšehradskej skupiny a členstvo sa postupne rozšírilo o ďalšie post-komunistické štáty, ktoré podobne ako Česko, Maďarsko, Poľsko a

Slovensko, aspirovali o členstvo v EÚ, to znamená Bulharsko, Chorvátsko, Rumunsko a Slovinsko. CEFTA vznikla s cieľom vytvoriť oblasť voľného obchodu pre priemyselné výrobky medzi členskými štátmi, postupne liberalizovať obchod s poľnohospodárskymi produktmi a odstrániť niektoré mimotarifné bariéry (Dangerfield, 2000: 41-44). Vytvorenie CEFTA malo zabrániť pokračovaniu trendu, ktorý nastal súčasne s odbúraním ekonomických záväzkov socialistických štátov a postupné nadviazanie prechodných ekonomík na vyspelejšie ekonomiky Západu. Tento trend sa prejavil nepriaznivo už na začiatku roku 1992, keď čísla odhalili zníženie hodnoty vzájomného obchodu medzi členmi Vyšehradskej skupiny a obrat obchodu poklesol na svoje historické minimum (Lukášek, 2010:47).

Spolupráca v hospodárskych otázkach v rámci CEFTA rýchlo prejavila svoju užitočnosť, nakoľko v relatívne krátkej dobe bol otočený ubúdajúci trend vzájomného obchodu členov združenia. Vzájomný obchod v období 1992-1997 predstavil 14% celkového objemu exportu a 10,5% celkového importu. Nesmieme ale zabudnúť pri komparácií vzájomného obchodu na fakt, že post-komunistické štáty boli druhoradými obchodnými partnermi pre vyšehradske štáty a väčšina zahraničného obchodu prebiehala so západnými ekonomikami. (Dangerfield, 2000: 63, 64)

Napriek tomu, že v dôsledku zahraničného obchodu bez colných taríf medzi členmi CEFTA obrátil negatívny trend klesajúceho obchodného styku, preferencia v rámci Združenia odhalila odlišné prístupy vyšehradských štátov k spolupráci na prelome rokov 1992/1993. Predovšetkým prístup Poľska k hospodárskej spolupráci bol odlišný od ďalších členov. Poľsko prejavilo neochotu liberalizovať obchod s produktmi poľnohospodárskej výroby a nespokojnosť s výsledkami CEFTA, nakoľko poľská strana hájila názor, že združenie voľného obchodu nevyriešilo základne nedostatky vzájomného obchodu, len zmiernil jeho dopady. Kým Poľsko vyjadrilo svoj nesúhlas s ekonomickou rovinou spolupráce, zahraničnopolitický program vlády Václava Klauša uprednostnil práve len hospodársku dimenziu spolupráce post-socialistických štátov za predpokladu, že základom spoločných záujmov vyšehradských štátov sú iba ekonomické a spolupráca v budúcnosti sa má rozvíjať v rámci CEFTA (Lukášek, 2010:50). Zahraničnopolitická orientácia Klausovej vlády, ktorá vyhrala voľby v roku 1992 zahájila elimináciu vyšehradských rozmerov spolupráce a jednoznačne re-orientovala zahraničnú politiku Česka na Západ. Podľa slov vtedajšieho ministra zahraničných vecí, Josefa Zielenieca, spolupráca so štátmi Vyšehradskej skupiny by mohla byť kontraproduktívna pre českú európsku integráciu a nie je jej nutným predpokladom (Hamžík, 1997: 7-9). Z toho dôvodu, v nasledujúcich rokoch Česko prejavilo preferenciu bilaterálnych vzťahov namiesto inštitucionalizovanej formy regionálnej spolupráce. Z dôvodu

odporu Klausovej vlády zúčastniť sa na jednaniach Vyšehradskej skupiny na najvyššej úrovni presunulo ťažisko spolupráce vyšehradských štátov na scénu CEFTA, kde rokovania medzi premiérmi jednotlivých členov prebiehali raz za rok.

2.3 HODNOTENIE PRVEJ FÁZY VÝVOJA

Schopnosť jednotlivých štátov z bývalého Východného bloku organizovať sa ako celok v rámci skupiny, ktorá bola založená na totožných princípoch ako západoeurópske inštitúcie, to znamená na základe rešpektovania demokratických hodnôt, ľudských práv a princípov trhovej ekonomiky, mal presvedčiť Západ o oddanosti postkomunistických štátov voči európskej integrácii. Napriek obavám, že mocenské vákuum po rozpade Sovietskeho zväzu a odsunutí sovietskych vojsk za sebou zanechá politicky nestabilný región, vytvorenie Vyšehradskej skupiny presvedčil Západ o stabilite regiónu. V priebehu prvých rokov svojej existencie Vyšehradska skupina preto dokázala etablovať sa ako spoľahlivý partner Západu a zviazaný celok k demokratickej transformácii a postupnej politickej integrácii do západných vojensko-politických štruktúr. Pozitívne vnímanie vyšehradskej značky zo Západu umožnilo zaujať zvláštnu, mimoriadne priaznivú pozíciu medzi ďalšími štátmi usilujúce sa o členstvo v NATO a v Európskych spoločenstvách a vyšehradske štáty sa stali priekopníkmi demokratickej a ekonomickej transformácie medzi ostatnými štátmi asociované s bývalým Sovietskym zväzom.

Koordinácia činnosti Vyšehradskej skupiny v prvej fáze svojho vývoja prebiehala na báze pravidelných stretnutí, kde reprezentanti jednotlivých štátov na rôznych úrovniach (ministri zahraničných vecí, ministri obrany, hlavy štátov, predsedovia vlád) zabezpečovali spoluprácu. Jedinou inštitucionalizovanou podobou spolupráce boli pravidelné stretnutia reprezentantov a na základe výsledkov jednaní bol určený smer spolupráce a konkrétne kroky ako naplniť vytýčené strategické ciele (Brazova, Matczak, Takacs:13). Stretnutie najvyšších reprezentantov sa konalo spravidla každý rok v júny na rotačnom princípe, ale v krízových situáciách stretnutie predsedov vlád a ministrov relevantných oblastí sa mohlo konať nezávisle vo vopred stanovených termínoch schôdzok.

Vytvorenie zóny voľného obchodu mal nielen priaznivý vplyv na vzájomný obchod medzi členmi CEFTA, resp. Vyšehradskej skupiny, ale jej úspešné fungovanie tiež presvedčil EÚ o schopnosti kandidátskych štátov vzájomne komunikovať a spolupracovať v otázkach hospodárstva. Odstránenie tarifných bariér už v začiatkovej fáze kandidatúry do EÚ sa

ukázalo ako pridaná hodnota angažovanosti stredoeurópskych štátov. Pri vstupe vyšehradských štátov do EÚ v roku 2004, vzájomný obchod medzi jednotlivými členmi bol celkom liberalizovaný a 90% obchodu s priemyselnými výrobkami bol v plnej miere bez obchodných taríf (Lukášek, 2010:49) . Síce členstvo vyšehradských štátov v CEFTA zaniklo pri vstupe do EÚ, ale združenie voľného obchodu dodnes funguje a jeho súčasní členovia sú podobne ako pred dvadsiatimi piatimi rokmi štáty strednej Európy bývalé socialistické štáty a kandidáti o členstvo v EÚ. V súčasnosti členmi CEFTA sú Albánsko, Bosna a Hercegovina, Čierna Hora, Kosovo, Moldavsko, Srbsko a bývalá juhoslovanská republika Macedónsko (CEFTA, 2016). Skúsenosť s CEFTA poukazuje na príklad úspešného mechanizmu regionálnej spolupráce, ktorý mal za cieľ uľahčiť a sprostredkovať úspešnú ekonomickú transformáciu jej členov. Napriek tomu, že CEFTA predstavuje úspech spolupráce v rámci Vyšehradskej skupiny, hospodárska dimenzia spolupráce stlmila diplomatickú koordináciu v politických otázkach.

Vyšehradská skupina na začiatku 90-tých rokov sa rýchle etablovala na medzinárodnej scéne ako symbol demokratickej transformácie v post-komunistickom priestore. Zhoršujúce sa bilaterálne vzťahy medzi Českom a Slovenskom po rozpade Federácie, medzi Slovenskom a Maďarskom kvôli otázke maďarskej menšiny na Slovensku a výstavbe vodnej elektrárne Gabčíkovo-Nagymaros predvídali narušenie vývoja Vyšehradskej skupiny (Marušiak, 2013:31). Odpor Klausovej vlády podporiť politickú spoluprácu posilnil ekonomickú rovinu spolupráce a Česko sa stalo hlavným propagátorom hospodárskej spolupráce v rámci CEFTA. Bilaterálne konflikty medzi jednotlivými členmi skupiny a reluktancia Klauza zúčastniť sa na jednaniach Vyšehradskej skupiny na najvyššej úrovni narušili markantný vývoj politickej kooperácie.

3 KRÍZA VYŠEHRADSKÉJ SPOLUPRÁCE A POKUSY O OBNOVENIE JEJ ČINNOSTI

Bilaterálne konflikty medzi Českom a Slovenskom a medzi Slovenskom a Maďarskom a posunutie ťažiska spolupráce na ekonomickú úroveň miesto diplomatickej koordinácie v zahraničnopolitických a bezpečnostných otázkach prispievali k zhoršeniu spoločnej reprezentácie stredoeurópskeho regiónu. V roku 1993 došlo k *de facto* zrušeniu činnosti Vyšehradskej skupiny. Príkladom je odpor predovšetkým Česka voči spoločnej reprezentácii na schôdzke stredoeurópskych štátov a NATO v Prahe, pri príležitosti spustenia partnerstva medzi bývalými satelitmi Sovietskeho zväzu a NATO v rámci špecializovaného programu Partnerstvo pre mier (PfP), keď český minister obrany, Antonín Baudyš, odmietol zúčastniť sa spoločného jednania vyšehradských štátov. Česká strana trvala na uskutočnení jednania s americkou delegáciou na bilaterálnej úrovni a razantne odmietala spoločnú reprezentáciu pod záštitou Vyšehradskej skupiny (Dangerfield, 2008:641). Česká republika nielen odmietala spoločnú reprezentáciu a jednanie vyšehradských štátov, ale izolovala sa od svojich regionálnych partnerov aj s odmietnutím Vyšehradskej deklarácie o výsledkoch schôdzky. Vtedajší premiér Česka, Václav Klaus, odôvodnil postup jeho vlády s nejednotou názorov, ktorá panovala v rámci Vyšehradskej skupiny a kritizoval „prázdny“ charakter vyšehradskej spolupráce, ktorá bola limitovaná na deklaratórnu činnosť (Lukáč, 2004:217). Klausové výroky vyvolali negatívne ohlasy jednotlivých členov a vtedajší poľský prezident, Lech Walesa, reagoval sklamane na výsledky pražskej NATO schôdzky, obvinil českú stranu absenciou solidarity voči regionálnym partnerom a navrhol pokračovať v činnosti Vyšehradskej skupiny už bez účasti Česka (Lukášek, 2010:55). Paradoxne, vtedajší prezident USA, Bill Clinton vo svojom prejave na schôdzke NATO v Prahe zdôraznil význam regionálnej spolupráce, pozitívne hodnotil snahu vyšehradských štátov v koordinácii činnosti a uistil o záväzku Spojených Štátov podporiť vyšehradský región (Lukášek, 2010:55). Výzva amerického prezidenta k pokračovaniu vyšehradskej spolupráce nebola opätovaná a regionálna dimenzia zahraničnopolitickej spolupráce zostala naďalej obmedzená v stratégii Česka pri prístupových jednaniach s NATO a EÚ.

Neúspech schôdzky v Prahe bol komentovaný, ako zánik vyšehradskej spolupráce. Stretnutie predstaviteľov vyšehradských štátov naďalej prebiehalo pod záštitou CEFTA. Schôdzky najvyšších predstaviteľov jednotlivých členov prebiehali pravidelne raz za rok od roku 1994. CEFTA prevzala koordinačné funkcie Vyšehradskej skupiny a poskytovala fórum pre dialóg medzi členmi združenia a predstaviteľmi medzinárodných organizácií. Oživenie

spolupráce medzi vyšehradskými štátmi bol dôsledkom pozvania Poľska, Maďarska a Česka do NATO. Nepripravenosť Slovenska stať sa členom Aliancie a domáca politická scéna, predovšetkým Mečiarov odpor voči západným inštitúciám izolovali Slovensko od ostatných vyšehradských štátov a jednanie s reprezentantmi NATO prebiehalo v obmedzenom V3 formáte (Leška, 2006:73-74). Ministri bezpečnosti vyšehradských štátov sa opäť stretli v roku 1995 v Budapešti aj za účasti Česka, keď česká strana sa musela vyrovnáť s predpokladom, že snaha o euro-atlantickú integráciu mimo rámec Vyšehradskej skupiny proti silnému Poľsku môže mať brzdiace výsledky. Stretnutie ministrov bezpečnosti odštartovalo obnovenie diplomatickej koordinácie vyšehradských štátov, po ktorom nasledovali ďalšie schôdzky predstaviteľov vyšehradských štátov na najvyššej úrovni (Visegrad Group: Selected Events in 1998 and Earlier).

Určité aspekty spolupráce prebiehali pod záštitou CEFTA, ktoré umožnili ročné schôdzky premiérov a až do rozšírenia CEFTA v roku 1996 schôdzky predstaviteľov vlád boli *de facto* schôdzkami vyšehradských štátov. Napriek tomu, že v období 1993-1998 nedošlo k rozšíreniu oblastí spolupráce, mechanizmus pravidelných schôdzok predsedov vlád v rámci CEFTA nastavil precedens, ktorý bol zachovaný pri obnovení spolupráce v rámci Vyšehradskej skupiny a do dnes predstavuje dôležitý mechanizmus pre koordináciu činnosti V4.

3.1 HODNOTENIE DRUHEJ FÁZY VÝVOJA

Pražská schôdzka vyšehradských štátov s predstaviteľmi NATO v roku 1993 priniesla dočasný úpadok koordinačného mechanizmu a spoločnej reprezentácie regióna v rámci Vyšehradskej skupiny. Výsledky pražského summitu boli vnímané v Maďarsku a v Poľsku, ako neúspech solidarity Vyšehradskej skupiny (Lukášek, 2010:56). Predovšetkým prístup Česka k regiónu vyvolal debatu v Poľsku, kde Vyšehradska skupina bola charakterizovaná, ako organizácia neschopná reprezentovať záujmy jej členov a propagovať vstup jej členov do NATO a EÚ. Kým Poľsko označilo jednanie Česka a Maďarska za egocentrické, v Maďarsku dominoval názor podobný tomu českému, že vyšehradská spolupráca je životaschopná predovšetkým za predpokladu ekonomickej roviny spolupráce a bez stálych orgánov a s dôrazom na permanentný politický dialóg. Snaha Česka a Maďarska v období pozastavenia činnosti Vyšehradskej skupiny bola v opozícii oproti poľským snahám. Pod vedením Lecha Walesy Poľsko usilovalo o zachovanie regionálnej spolupráce a z toho

dôvodu navrhlo spoluprácu vo formáte EU-2, či NATO-2 ako alternatívu pre vyšehradskú spoluprácu, ale s totožnými cieľmi: podporiť vstup jej členov do EÚ a NATO (Lukášek, 2010:37). Poľsko naďalej zostalo verné myšlienke stredoeurópskej solidarite a usilovalo o zlepšenie bilaterálnych vzťahov predovšetkým s Maďarskom. Výsledkom Poľsko-Maďarskej spolupráce bol koordinované podanie jednotlivých prihlášok do EÚ v roku 1994. Napriek tomu, že nový predseda vlády v Maďarsku, Gyula Horn nasledoval obdobný smer zahraničnej politiky, ako predchádzajúci kabinet, tiež sa zaviazal k zlepšeniu bilaterálnych vzťahov a v menšej miere sa objavila ochota realizovať politiku návratu do Európy v rámci regionálnej kooperácie (Lukášek, 2010:38). Pokusy o obnovenie spolupráce sa objavili tiež zo strany Slovenska. V roku 1995 na schôdzke Maďarska, Poľska a Slovenska vo Vysokých Tatrách Mečiar usiloval o oživenie spolupráce bez účasti Česka (Kunštát, 2003:239). Prístup českej zahraničnopolitickej agendy k regionálnej spolupráce ako už bolo vyšie zmienené, sa zmenilo v súvislosti s euro-atlantickou integráciou a kvôli českým obavám o ekonomickej a vojenskej dominancie Poľska. Návrat vyšehradskej myšlienky do vedomia českej zahraničnej politiky reflektovalo pragmatické rozhodnutie a nie solidaritu a historický pocit prináležania Česka k regiónu (Kopeček, 2003:146).

Na obdobie 1993-1998 je najviac charakteristické individualizmus jednotlivých vyšehradských štátov čo sa týka euro-atlantickú integráciu. Obnovenie vyšehradskej spolupráce bolo postavené na základe pragmatického rozhodnutia, ktorá reflektovala požiadavky NATO a EÚ a vyžadoval jednotný prístup regiónu k otázkam integrácie. Koordinácia hospodárskej činnosti vyšehradských štátov naďalej prebiehala pod záštitou CEFTA a združenie predstavovalo preferovaný rámec pre interakciu medzi jeho členmi (Dangerfield, 2008:640-642). Napriek tomu, že na začiatku 90-tých rokov Vyšehradská skupina sa stala symbolom efektívnej spolupráce a stability v stredoeurópskom regióne, neochota a individualizmus vyšehradských štátov mal negatívne dopady na vnímanie Vyšehradskej skupiny, ktorá sa stala brzdou individuálnych integračných snáh. Zlepšenie bilaterálnych vzťahov a zblíženie vyšehradských štátov bolo opäť možné v súvislosti s pozvaním Česka, Maďarska a Poľska do NATO. Vyšehradské štáty postupovali koordinovane pri jednaniach s predstaviteľmi NATO od roku 1995 a schôdzky ministrov bezpečnosti boli rozšírené (Visegrad Group: Selected Events in 1998 and Earlier).

4 OBNOVENIE ČINNOSTI VYŠEHRADSKÉJ SPOLUPRÁCE

Postupné obnovenie činnosti Vyšehradskej skupiny umožnilo oficiálne pozvanie Česka, Poľska a Maďarska do NATO v roku 1997. Kým od roku 1995 bolo možné vidieť síce drobnú, ale určitú spoluprácu pri koordinácii prístupových jednaní s NATO, formálne potvrdenie úspechu vyšehradskej trojky spojené pozvaním o vstupe do NATO bol jednoznačným impulzom pre obnovenie intenzívnej spolupráce. Nesmieme zabudnúť na výsledky vnútroštátnych zmien, ktoré prebiehali na konci 90-tých rokov v strednej Európe. Na konci roku 1997 sa vrátila k moci v Poľsku strana Solidarity a podpora voči vyšehradskej spolupráce sa stala jednou z najdôležitejších priorít poľskej zahraničnej politiky (Vykoukal, 2003:232). Obdobné politické zmeny nastali aj v Maďarsku, keď parlamentné voľby vyhrala strana mladých demokratov a zahraničnopolitický smer prvej Orbánovej vlády, ktorá zdôraznila regionálnu dimenziu spolupráce (Irmanová, 2003:195), umožnil renesanciu vyšehradskej myšlienky. Najvýraznejšiu zmenu v prístupe k vyšehradskej spolupráce demonštrovala Česká zahraničná politika. Po páde Klausovej vlády smer jeho zahraničnej politiky, ktorá ignorovala politickú spoluprácu v rámci Vyšehradskej skupiny, bol kritizovaný. Nastupujúca vláda sociálnej demokracie zdôraznila nutnosť multilaterálnej úrovni českej zahraničnej politiky a vytvorila predpoklady pre návrat spolupráce stredoeurópskych štátov v rámci Vyšehradskej skupiny. V českej stratégii zahraničnej politiky opäť bola zdôraznená užitočnosť vyšehradskej spolupráce pri riešení otázok spojených s integráciou do NATO a EÚ (Kopeček, 2003: 148-150). Vnútropolitické zmeny v Česku, Maďarsku a v Poľsku mali za výsledok obnovenie koordinácie v otázkach zahraničnej politiky a v oblasti bezpečnosti pri príležitosti vstupe štátov do NATO. V októbri 1998 stretnutie predsedov vlád Česka, Maďarska a Poľska v Budapešti sa stalo symbolickým momentom obnovenia spolupráce a predstavitelia sa zaviazali k obnoveniu a rozvíjaniu Vyšehradskej skupiny (Visegrad Group: Selected Events in 1998 and Earlier).

Necelých desať rokov po kľúčových politických zmenách v regióne, Česko, Maďarsko a Poľsko sa stali plnohodnotnými členmi NATO. Úspech troch vyšehradských štátov demonštroval dôležitosť vyšehradskej koordinácie, ktorý sa stal motorom spolupráce v zahraničnopolitických a bezpečnostných otázkach pri príležitosti pozvania troch štátov do EÚ a umožnil znovuobjavenie vyšehradskej myšlienky. Postavenie Slovenska v rámci Vyšehradskej skupiny reflektovalo jeho zahraničnopolitickú izolovanosť. Slovensko sa síce zúčastnilo jednaní Vyšehradskej skupiny, ale koordinácia strategických cieľov a dialóg o euro-atlantickú integráciu prebiehali bez prítomnosti Slovenska (Lukášek, 2010:65-66).

Parlamentné voľby v roku 1998 sa stali medzníkom v dejinách Slovenska. Vládu Vladimíra Mečiara, ktorá bola často kritizovaná rovnako za jej menej demokratický smer ako za jej smer zahraničnej politiky, vymenil kabinet Mikuláša Dzurindu. Po kľúčových voľbách Dzurindova vláda vytýčila za svoj cieľ zintenzívniť zahraničné styky Slovenska predovšetkým s demokratickými štátmi Európy a s USA, ale tiež s jeho bezprostrednými susedmi (Duleba, 2012: 41-42). Pre prípravu na vstup Slovenska do EÚ a NATO Dzurindova vláda plne využila priestor, ktorú poskytovala obnovená platforma Vyšehradskej skupiny a uskutočňoval multilaterálne a bilaterálne dohody Slovenska. Závazok Slovenska k demokratickej transformácii a regionálnej spolupráce potvrdil aj úsilie Slovenska prehĺbiť spoluprácu v rámci Vyšehradskej skupiny a na schôdzke V4 v roku 2000 Slovensko navrhlo iniciatívu vytvoriť finančný fond pre vyšehradskú spoluprácu v oblasti kultúry (Lukáč, 2004:222). Ako jediný stály orgán Vyšehradskej skupiny, vyšehradský fond vznikol ako iniciatíva zo strany Slovenska. Sídлом fondu sa stala Bratislava a prvým výkonným riaditeľom Vyšehradského fondu sa stal slovenský diplomat (Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, 2015). V najbližších mesiacoch po parlamentných voľbách na Slovensku došlo k bilaterálnym stretnutiam medzi Slovenskom a V4. Snahu Slovenska nahradiť škody, ktoré nastali v bilaterálnych vzťahoch ocenili aj jeho susedia. K obnoveniu úspešnej multilaterálnej spolupráce V4 prispievalo zlepšenie v bilaterálnych vzťahoch Slovenska predovšetkým s Českom. Bilaterálne vzťahy medzi Slovenskom a Maďarskom predstavovali najväčšiu výzvu pre slovenskú zahraničnú politiku. V najbližších rokoch vzťahy medzi Slovenskom a Maďarskom sa dostali na bod mrazu kvôli postaveniu maďarskej menšiny žijúcej na Slovensku. Kvalita slovensko-maďarských vzťahov mala v minulosti negatívne dopady na vnímanie Slovenska zo strany EÚ. Z toho dôvodu zlepšenie slovensko-maďarských vzťahov bolo kľúčové nielen pre úspešné obnovenie vyšehradskej spolupráce, ale tiež pre budúcnosť integrácie Slovenska do EÚ (Leška, 2006:174-176).

Pre obnovenie činnosti Vyšehradskej skupiny bolo nutné zlepšenie v bilaterálnych vzťahoch jednotlivých štátov a zmeny na domácich politických scénach. Obnovenie vyšehradskej spolupráce ale naďalej predstavoval pragmatický krok zo strany jednotlivých členov a prostredníctvom kooperácie V4 zintenzívniť prístupové jednania s EÚ. Od roku 1998, keď došlo k formálnemu obnoveniu činnosti Vyšehradskej skupiny spoločným cieľom jednotlivých členských štátov bola vzájomná koordinácia stratégií a podpora integračného procesu štyroch štátov (Vykoukal, 2003: 149). Predchádzajúca izolovanosť a zaostalosť Slovenska v integračnom procese rovnako ako v NATO ale aj v EÚ predstavovala výzvu pre členov Vyšehradskej skupiny. Podpora Slovenska stať sa členom v najbližšej budúcnosti

NATO sa stal jedným zo strategických cieľov obnovenej spolupráce. Úspešnosť koordinačného mechanizmu Vyšehradskej skupiny pri jednaní s predstaviteľmi NATO a mechanizmus pravidelných schôdzok premiérov vyšehradských štátov v rámci CEFTA vytvoril nový impulz pre zintenzívnenie pravidelných stretnutí na najvyššej politickej úrovni. Koordinácia činnosti Vyšehradskej skupiny prebiehala v rámci schôdzok ministrov obrany, ministrov zahraničných vecí, kultúry, atď. Spolupráca tiež prebiehala na nižšej úrovni, to znamená v rámci spolupráce medzi parlamentmi a ministerstvami členských štátov a tiež na lokálnej úrovni. Odbornú spoluprácu zaisťovali schôdzky reprezentantov v oblastiach ako je poľnohospodárstvo a justícia, ktoré mali zabezpečiť harmonizáciu legislatívy jednotlivých štátov s európskym právom (Visegrad Group: Contents of Cooperation, 1999). Schôdzky predsedov vlád predstavovali najvyššiu úroveň koordinačnej činnosti a tiež poskytovali priestor pre nastavenie smeru vyšehradskej spolupráce. Na zintenzívnenie spolupráce tiež reflektovali schôdzky predsedov vlád, ktoré po obnovení Vyšehradskej skupiny prebiehali pravidelne raz za šesť mesiacov, a schôdzky prezidentov vyšehradských štátov raz za rok (Visegrad Group: Contents of Visegrad Cooperation, 1999).

Od roku 1999 začala fungovať inštitúcia rotačného predsedníctva Vyšehradskej skupiny. Program rotačného predsedníctva, ktorý stanovuje predsedajúci štát, má určiť najdôležitejšie úlohy Vyšehradskej skupiny a oblasti spolupráce na obdobie trvania predsedníctva, tzn. na jeden rok. Obdobie rotačného predsedníctva trvá od 1. júla do 30. júna nasledujúceho roka. Prvý štát, ktorý splnil úlohu predsedníctva a reprezentoval Vyšehradskú skupinu navonok, bola Česká republika (Visegrad Group, Presidencies of the Visegrad Group). V súčasnosti prebieha už piate české predsedníctvo a od júla funkciu predsedajúceho štátu bude plniť Poľsko. Náplň činnosti Vyšehradskej skupiny je ustanovená v spoločných deklaráciách, ktoré tiež zhrňujú výsledky kľúčových schôdzok V4 na najvyššej úrovni. Deklarácie reprezentujú zhodu jednotlivých členských štátov o výsledkoch a cieľoch Vyšehradskej skupiny v budúcnosti. Konceptné materiály a rotačné predsedníctvo tak predstavujú jediné inštitucionalizované mechanizmy fungovania Vyšehradskej skupiny.

Kým spektrum spolupráce v minulosti bolo limitované na spoluprácu v ekonomických a politických otázkach, obnovená Vyšehradská skupina rozšírila jej činnosť na odporúčanie Slovenska o kultúrnu úroveň spolupráce. Vedľa založenia Medzinárodného vyšehradského fondu spolupráca bola rozšírená tiež na oblasti cestovného ruchu, vzdelania, sociálnych otázok a cezhraničnej spolupráce (Visegrad Group: Presidencies of the Visegrad Group). Rozšírenie oblastí spolupráce Vyšehradskej skupiny vytvorilo nielen nové dimenzie pre

koordináciu činnosti, ale aktivity Vyšehradskej skupiny od obnovenia spolupráce reflektovali tiež jej občiansku dimenziu a zhodu názorov jednotlivých členov k pokračovaniu spolupráce.

Tabuľka č. 1: Rotačné predsedníctvo Vyšehradskej skupiny

Predsedajúci štát	Obdobie rotačného predsedníctva (1. júl – 30. jún)
Česko	1999-2000
Poľsko	2000-2001
Maďarsko	2001-2002
Slovensko	2002-2003
Česko	2003-2004
Poľsko	2004-2005
Maďarsko	2005-2006
Slovensko	2006-2007
Česko	2007-2008
Poľsko	2008-2009
Maďarsko	2009-2010
Slovensko	2010-2011
Česko	2011-2012
Poľsko	2012-2013
Maďarsko	2013-2014
Slovensko	2014-2015
Česko	2015-2016
Poľsko	2016-2017

Zdroj: Visegrad Group: Presidency Programs

4.1 KULTÚRNA DIMENZIA VYŠEHRADSKÉJ SPOLUPRÁCE

Jediná inštitucionalizovaná forma vyšehradskej spolupráce prebieha pod záštitou Medzinárodného vyšehradského fondu (MVF), ktorý reprezentuje predovšetkým kultúrnu úroveň spolupráce stredoeurópskych štátov. Medzinárodný vyšehradský fond bol založený na základe iniciatívy Slovenska. Plán na jeho vytvorenie bol schválený na schôdzke vyšehradských štátov v máji 1999 v Bratislave. Na základe výsledkov bratislavského stretnutia formálna Dohoda o založení Medzinárodného vyšehradského fondu bola podpísaná v júni 2000 v Štířine pri Prahe (Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky: Medzinárodný vyšehradský fond, 2015). Administratívna agenda MVF prebieha na sekretariáte so sídlom v Bratislave, ale riadiacimi orgánmi MVF sú Konferencia ministrov zahraničných vecí Vyšehradskej skupiny a Rada veľvyslancov. Výkonný riaditeľ je zodpovedný za bežný chod sekretariátu. Funkčné obdobie riaditeľa sú tri roky. Podobne, ako v rámci samotnej Vyšehradskej skupiny, v MVF tiež existuje funkcia rotačného predsedníctva. Funkciu predsedníctva v MVF splňuje členský štát Vyšehradskej skupiny na rotačnom princípe s ročným trvaním funkčného obdobia (Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky: Medzinárodný vyšehradský fond, 2015).

Cieľom Medzinárodného vyšehradského fondu je podpora užšej spolupráce medzi štátmi Vyšehradskej skupiny. Je kľúčovým nástrojom podpory zahraničnopolitických cieľov a spoločných záujmov Vyšehradskej skupiny. Aktivity MVF sú zamerané na podporu vyšehradskej identity, spoluprácu krajín a obyvateľov regiónu. V súčasnosti činnosť MVF prekračuje hranice vyšehradského regiónu a podporuje projekty v štátoch, ktoré sú členmi Východného partnerstva EÚ alebo sú tranzitívne demokracie z juhovýchodnej Európy. Ročný rozpočet MVF je od roku 2014 až 8 miliónov EUR. V predchádzajúcich rokoch táto suma bola nižšia a predstavovala 5 miliónov EUR na jeden rok. Finančné príspevky členské štáty V4 hradia rovnakým podielom. Okrem členských štátov finančnú podporu pre činnosť MVF od roku 2021 tiež poskytujú štáty ako napríklad Holandsko, Švédsko, Švajčiarsko či USA, ktoré prispievajú do rozpočtu MVF ročne približne 2,7 miliónmi EUR. Finančné prostriedky slúžia na podporu garantových žiadostí, štipendií a pre financovanie mobilitných programov. Oblasti finančne podporované zo strany MVF zahrňujú širokú škálu projektov v oblasti kultúry, umenia, vedy a výskumu. MVF tiež podporuje občiansku úroveň vyšehradskej spolupráce prostredníctvom financovania cezhraničnej spolupráce na lokálnej úrovni a podpory pre rozvoj cestovného ruchu. Do konca roku 2013 MVF podporil za dobu svojej existencie skoro 4000 grantových projektov a viac ako 2000 mobilit a výskumných

grantov a umeleckých rezidencií. (Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, 2015; International Visegrad Fund)

Od roku 2012 dvakrát ročne vychádza magazín *Visegrad Insight* ktorý vznikol za finančnej podpory MVF a za účasti editorov z vyšehradských štátov. Cieľom publikácie je poskytovať priestor pre debatu v otázkach týkajúce sa nielen spoluprácu v stredoeurópskom regióne, ale tiež o politické, obchodné a kultúrne výzvy pre región. MVF tiež podporil vznik think-tanku *Think Visegrad*, ktorá sa zaoberá otázkami strategickej dôležitosti pre región (Think Visegrad) Cieľom platformy je analyzovať kľúčové záležitosti pre Vyšehradskú skupinu, poskytovať odporúčania pre jednotlivé vlády Vyšehradskej skupiny a pripravovať analýzy výsledkov rotačného predsedníctva V4 a o činnosti Medzinárodného vyšehradského fondu (International Visegrad Fund). Je inovatívnym nástrojom ako podporiť spoluprácu a reagovať na otázky týkajúcich sa jednotlivých vlád Vyšehradskej skupiny.

4.2 HODNOTENIE TRETEJ FÁZY VÝVOJA

Od roku 1998 nastalo výrazné zintenzívnenie v komunikácii medzi jednotlivými členmi Vyšehradskej skupiny. Na schôdzke predsedov vlád v Budapešti v októbri 1998 reprezentanti Česka, Maďarska a Poľska vyjadrili záujem a ochotu obnoviť spoluprácu. Schôdzka premiérov sa konala bez účasti Slovenska, kde práve prebiehali parlamentné voľby. Predpokladom účasti Slovenska v obnovení činnosti Vyšehradskej skupiny bola podmienka od jeho susedov, ktoré zdôraznili nevyhnutnosť zachovať a rešpektovať princípy základných demokratických hodnôt.

Na oživenie vyšehradskej spolupráce mali dôležitý vplyv zmeny na domácich politických scénach v jednotlivých členských štátoch. Závazok jednotlivých štátov k vyšehradskej spolupráce podporili nové vlády. Predovšetkým zmeny na Slovensku a vytvorenie prvej Dzurindovej vlády mali kľúčový efekt na vyšehradskú spoluprácu. Vytvorenie Medzinárodného vyšehradského fondu na návrh Slovenska prijali vyšehradské štáty, tak potvrdili súhlas s pokračovaním a prehĺbením spolupráce. Nové mechanizmy, ktoré vznikli po obnovení činnosti Vyšehradskej skupiny sa stali základom dnešnej podoby spolupráce. Vytvorenie inštitútu rotačného predsedníctva a pravidelných schôdzok je základom činnosti spolupráce aj po vstupe jej členov do EÚ v roku 2004.

Výzva podporiť vstup jednotlivých členov a podpora vstupe Slovenska do NATO sa stali základnými cieľmi činnosti Vyšehradskej skupiny od roku 1998. Napriek tomu, že

okrem politickej úrovni spolupráce bola vytvorená občianska úroveň spolupráce a Vyšehradské štáty podporili vytvorenie kultúrnej dimenzie spolupráce, činnosť Vyšehradskej skupiny zostala na úrovni koordinačnej a zhodu jednotlivých štátov reprezentovali deklarácie namiesto konkrétnych krokov. Vyšehradská skupina prostredníctvom deklarácií reagovala na udalosti v jej bezprostrednej blízkosti - napríklad odsúdila vojnu v Juhoslávii a udalosti v Ukrajine - a stanovil budúci smer činnosti spolupráce. Na obdobie 1998-2004 je charakteristické na činnosti vyšehradskej spolupráce koordinácia spoločných postojov v otázkach týkajúce sa európsku integráciu a spolupráca pri harmonizácii predpisov EÚ vo vyšehradských štátoch a snaha V4 vystupovať jednotne na medzinárodnej scéne v otázkach týkajúcich sa jeho bezprostredného susedstva.

5 VYŠEHRADSKÁ SKUPINA PO VSTUPE JEJ ČLENOV DO EÚ

V roku 2004 vstúpili vyšehradské štáty do EÚ a Slovensko sa stal tiež členom NATO. Vstupom do EÚ Vyšehradská skupina splnila svoju úlohu, ktorú stredoeurópske štáty vytýčili ako cieľ spolupráce: návrat k demokracii, vytvorenie fungujúcich trhových ekonomík a integrácia členov do EÚ a NATO. V súvislosti s naplnením základných cieľov Vyšehrskej skupiny sa objavili obavy o budúcnosti Vyšehrskej skupiny a otázky či Vyšehradská skupina je naďalej relevantná a či bude životaschopná aj po východnom rozšírení EÚ. Členovia Vyšehrskej skupiny na schôdzke v máji 2004 v Kroměříži sa vyjadrili k úspešnosti vyšehradského koordinačného mechanizmu, deklarovali zámer pokračovať v regionálnej spolupráci v rámci Vyšehrskej skupiny a stanovili nové oblasti a cieľe spolupráce v rozšírenej EÚ a NATO (Visegrad Group: Guidelines on the Future Areas of Visegrad Cooperation, 2004). Zámery činnosti Vyšehrskej skupiny reflektovali geopolitické zmeny, ktoré nastali po východnom rozšírení EÚ a NATO. Činnosť Vyšehrskej skupiny v budúcnosti mala reflektovať základné princípy a hodnoty EÚ a NATO a svojimi aktivitami podporiť cieľe a doplniť činnosť zmiených medzinárodných organizácií. Činnosť Vyšehrskej skupiny po vstupe jej členov do EÚ je zamierený na bezprostredné susedstvo stredoeurópskeho regiónu. Vyšehradská skupina v budúcnosti má za cieľ podporovať vstup ďalších štátov do EÚ, podporiť ekonomickú a politickú transformáciu a proces európskej integrácie. Skúsenosti jednotlivých vyšehradských štátov s európskou a euro-atlantickou integráciou môžu byť cenným príkladom pre štáty s cieľom europeizácie. Z toho dôvodu cieľom Vyšehrskej skupiny bol po východnom rozšírení EU - za vzájomnej podpory s EÚ - zúčastniť sa transformačného procesu štátov východnej a juhovýchodnej Európy. Cieľe a oblasti činnosti Vyšehrskej skupiny po vstupe jej členov do EÚ sú stanovené v Kroměřížskej deklarácii. Deklarácia vymedzuje mechanizmus spolupráce a označuje oblasti spolupráce v súvislosti s partnermi Vyšehrskej skupiny a možnosti kooperácie v rozšírenej EÚ a NATO (Visegrad Group: Guidelines on the Future Areas of Visegrad Cooperation, 2004). Činnosť Vyšehrskej skupiny bude zameraná na nasledujúce oblasti spolupráce a rešpektuje organizačný rámec medzinárodných inštitútov ako EÚ a NATO. Nasledujúca tabuľka približuje organizačnú štruktúru činnosti Vyšehrskej skupiny po východnom rozšírení EÚ.

Tabuľka č. 2: **Obsah spolupráce po roku 2004**

Oblasť spolupráce	Obsah spolupráce
<p>Spolupráca v rámci V4</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kultúra - Vzdelávanie, výmena mládeže, výskum - Občianska dimenzia vyšehradskej spolupráce v rámci MVF - Pohraničná spolupráca - Infraštruktúra - Životné prostredie - Boj proti terorizmu, organizovanému zločinu a ilegálnej migrácií - Schengenská spolupráca - Riadenie odstránenia následkov katastrof - Výmena názorov o možnosti spolupráce v oblasti pracovnej a sociálnej politiky - Výmena skúseností v politike zahraničnej rozvojovej pomoci - Obranný a zbrojný priemysel
<p>Spolupráca v rámci EÚ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Konzultácia a spolupráca v súčasných otázkach spoločného záujmu - Aktívne prispievanie k rozvíjaniu SZBP (Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika), Európskej politiky susedstva a jej nového rámca pre vzťahy s východnými a južnými susedmi a Stratégie EÚ voči západnému Balkánu - Konzultácia, spolupráca a výmena skúseností v oblasti Justície a vnútorných vecí, schengenská spolupráca a ochrana riadenia vonkajších hraníc EÚ, vízová politika - Vytvorenie nových príležitostí a podôb hospodárskej spolupráce v rámci Európskeho

	<p>hospodárskeho priestoru</p> <ul style="list-style-type: none"> - Konzultácia v národných prípravách na vstup do EMU (Európska menová únia) - Aktívna účasť v rozvoji SBOP (Spoločná bezpečnostná a obranná politika), posilnenie vzťahov a dialóg medzi NATO a EÚ
Spolupráca v rámci NATO	<ul style="list-style-type: none"> - Konzultácia a spolupráca v rámci NATO a jeho obranných schopností - Posilniť transatlantickú solidaritu a súdržnosť - Spolupráca na základe skúseností V4 k podpore spoločnému porozumeniu bezpečnosti medzi štátmi usilujúce sa o európsku a euro-atlantickú integráciu - Zosilnená spolupráca v rámci medzinárodného spoločenstva v oblasti nových bezpečnostných výziev so zvláštnym dôrazom na boj proti terorizmu - Konzultácia a spolupráca v rámci OBSE (Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe) týkajúce sa otázok spoločného záujmu štátov V4 s možnosťou spoločných iniciatív - Konzultácia, spolupráca a výmena informácií v medzinárodných organizáciách OSN (Organizácia Spojených Národov), Rada Európy, OECD (Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj) s možnosťou spoločných iniciatív - Možná vzájomná podpora kandidátov v medzinárodných organizáciách
Spolupráca s ostatnými partnermi	<ul style="list-style-type: none"> - Spolupráca s zainteresovanými stredoeurópskymi štátmi

<p>Spolupráca s ostatnými partnermi</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Spolupráca s kandidátskymi štátmi a štátmi aspirujúce sa o vstup do EÚ a NATO o nevyhnutných reformách pre európsku a euro-atlantickú integráciu - Spolupráca a efektívna implementácia programov pre spoluprácu medzi aspirujúcimi sa štátmi a EÚ a NATO - Spolupráca s ďalšími regionálnymi štruktúrami - Spolupráca s ďalšími zainteresovanými štátmi a organizáciami
--	---

Zdroj: Visegrad Group: Guidelines on the Future Areas of Visegrad Cooperation, 2004

Predchádzajúca tabuľka ilustrovala oblasti spolupráce Vyšehradskej skupiny v rozšírenej EÚ a NATO. Na základe stanovených cieľov môžeme konštatovať, že činnosť Vyšehradskej skupiny v budúcnosti bude zameraná na regionálne aktivity na základe konkrétne daných projektov spolupráce a naďalej bude mať voľný a otvorený charakter (Visegrad Group: Guidelines on the Future Areas of Visegrad Cooperation, 2004) Martin Dangerfield argumentuje, že predom daný voľný a otvorený charakter Vyšehradskej skupiny je predpokladom spolupráce vyšehradských štátov na pôde EÚ. V rámci EÚ je možné očakávať spoločný prístup vyšehradských štátov k určitým otázkam integrácie, keď bude existovať jednota v rámci V4 a koordinácia činnosti jednotlivých vyšehradských štátov je v prospech regiónu (Dangerfield, 2008:651). Na základe otvoreného a voľného charakteru vyšehradského mechanizmu môžeme tiež predpokladať, že Vyšehradská skupina sa nestane automaticky koordinačným fóruom pre jednotný „vyšehradský“ názor v rámci EÚ a Kroměřížska deklarácia predsedov vyšehradských štátov tiež nepredpokladá spoločnú reprezentáciu vyšehradského regiónu na pôde európskych inštitútov (Dangerfield, 2008:651). Pre ilustráciu činnosti Vyšehradskej skupiny v rámci EÚ boli vybrané dva príklady: spolupráca Vyšehradskej skupiny v otázke prístupu do schengenského priestoru a spoločný prístup V4 k európskej východnej politike.

5.1 SPOLUPRÁCA VYŠEHRADSKÉJ SKUPINY PRI ROZŠÍRENÍ SCHENGENSKEJ ZÓNY

Schengenská dohoda garantuje odstránenie hraničných kontrol na vnútorných hraniciach EÚ pre štátnych príslušníkov členských štátov EÚ a umožňuje voľný pohyb osôb, tovaru a služieb v Schengenskom priestore. Schengenské *acquis* bolo začlenené do Zmlúv o Európskej únii v roku 1999, keď nadobudla platnosť Amsterdamská zmluva. Napriek tomu, vstup do EÚ negarantuje novému členskému štátu automatické prijatie do Schengenského priestoru. Schengenský *acquis* je rozdelené na dve časti, to znamená, že členský štát musí plniť určité podmienky spojené s prijatím do Schengenského priestoru už pred samotným vstupom do EÚ, kým ďalšie opatrenia musí splniť až po prijatí do EÚ (Phinnemore and McGowan, 2008:395-396).

Prijatie do Schengenského priestoru pre vyšehradské štáty znamenalo naplnenie plnohodnotného členstva v EÚ (Zelenická, 2009:56). Otázka vstupu do Schengenského priestoru sa objavila v agende vyšehradských ministrov vnútra už pred samotným vstupom do EÚ, na schôdzke v septembri 2003, keď došlo k vytvoreniu Vyšehradskej pracovnej skupiny, ktorá mala zaistiť spoluprácu vyšehradských štátov v otázke vstupu jej členov do Schengenského priestoru, skúmať otázku či je spoločné podanie prihlášky možné a pripraviť predpoklady pre podanie prihlášky vyšehradských štátov do Schengenskej zóny (Druláková, 2006:95). Snaha zabezpečiť spoluprácu v otázke voľného pohybu označuje záujem vyšehradských štátov o čo najrýchlejšie prijatie do Schengenskej zóny. Ministri vnútra jednotlivých štátov vytýčili cieľ prijatia do Schengenského *acquis* najneskôr v októbri 2007. Prvé stretnutie pracovnej skupiny pre schengenskú spoluprácu sa konalo v októbri 2003 v Prahe a ďalšie schôdzky sa konali nasledujúci rok vo februári, apríli a v júli. Pracovná skupina postupne posudzovala možnosti spoločnej prihlášky, analyzovala pripravenosť jednotlivých štátov, prebiehala výmena informácií o schengenských inštitútoch a schengenskom priestore a pripravila odporúčanie o nevyhnutných opatreniach po odstránení vnútorných hraníc EÚ. Záverečné výsledky pracovnej skupiny umožnili spoločné podanie prihlášky do Schengenského *acquis*, nakoľko pracovná skupina dospela k záverom, že legislatívy jednotlivých vyšehradských štátov sú zhodné a do značnej miery harmonizované so Schengenským *acquis*. Koordinácia činnosti Vyšehradskej skupiny v otázke žiadosti o prijatie do Schengenského priestoru sa vyústila vo spoločnom podaní prihlášky v roku 2004 a jednotlivé strany sa dohodli o spoločné preverovanie pripravenosti štátov o vstup do Schengenskej zóny (Druláková, 2007:11).

Napriek tomu, že Vyšehradské štáty deklarovali záujem vstúpiť jednotne do Schengenského priestoru, konečné rozhodnutie o prijatí štátu do Schengenského priestoru vyžaduje jednotu pri hlasovaní v Rade EÚ a napríklad Nemecko a Rakúsko vyjadrili obavy o pripravenosti vyšehradských štátov chrániť vonkajšie hranice EÚ. Nielen obavy schengenských štátov, ale aj rozdiely v rámci Vyšehradskej skupiny by mohli zabrániť jednotnému vstupu vyšehradských štátov k schengenskému acquis. Príkladom roztržky v rámci V4 súvisí s pripravenosťou Slovenska prijať dôsledky spojené s odstránením vnútorných hraníc. Nespokojnosť s pripravenosťou Slovenska vyjadril český minister vnútra a upozornil na možnosť pokračovať v spolupráci aj bez účasti Slovenska v prípade, že nebude pripravené splniť povinnosti spojené s ochranou východných hraníc EÚ (Druláková, 2007:11). Neskorší termín vstupu vyšehradských štátov do Schengenskej zóny stanovili samotné schengenské štáty vzhľadom na problémy týkajúce sa technických problémov spojené s SIS II, databázou, ktorá zabezpečuje šírenie informácií medzi schengenskými štátmi o trestných registroch. Vyšehradské štáty reagovali na odsun vstupu do Schengenského priestoru so spoločným protestom v novembri 2006 a opäť vystupovali jednotne v otázke vstupu do Schengenského priestoru. Napriek spoločnému úspechu, jednanie o vstupe do Schengenského priestoru odhalilo krehkosť vyšehradskej lobby v EÚ, ktorý môže byť ľahko narušený z dôvodu vnútorných nesúhlasov či tlakom zo strany tradičných členských štátov EÚ.

5.2 POSTOJ VYŠEHRADSKEJ SKUPINY K EURÓPSKEJ SUSEDSEKJ POLITIKE: PRÍKLAD VYCHODNÉHO PARTNERSTVA

Spolupráca EÚ so susednými štátmi zahŕňa Arménsko, Azerbajdžan, Bielorusko, Gruzínsko, Moldavsko a Ukrajinu. Hlavnou náplňou činnosti Východného partnerstva je politické pridruženie a hospodárska spolupráca s partnermi EÚ. Predpokladom spolupráce je rešpektovanie záväzkov voči EÚ, ktoré sa týkajú fungovania právneho štátu, dobrej správy vecí verejných, rešpektovanie a ochrana práv menšín a ľudských práv, záväzkov voči udržateľnému rozvoju a zásadám trhového hospodárstva (Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, 2015). Európska politika susedstva začala fungovať už v roku 2004 s cieľom blízkej spolupráce EÚ a susedských štátov. Zelenická poznamenala, že činnosť politiky susedstva bola vnímaná ako inštrument proti ďalšiemu deleniu Európy na Východ a Západ. Napriek politickej a hospodárskej spolupráce v rámci

základných princípov a hodnôt EÚ, účasť v projekte politiky susedstva negarantuje automatickú ponuku členstva v EÚ (Zelenická, 2009:62).

Prvý summit Východného partnerstva sa uskutočnil v Prahe v roku 2009 v rámci českého predsedníctva v EÚ. Dôraz obnoveného rámca spolupráce s východnými partnermi je kladený na bilaterálnu dimenziu spolupráce medzi jednotlivými partnermi a členskými štátmi EÚ. Cieľom bilaterálnej spolupráce je nadviazať užšie kontakty s partnerskými štátmi, dosiahnuť asociačné dohody a vytvoriť oblasť voľného obchodu. Vytvorenie dohôd v rámci Východného partnerstva má za účel postupné vytvorenie susedského hospodárskeho spoločenstva, liberalizácii vízových stykov a spolupráce v oblasti energetickej bezpečnosti. Bilaterálna spolupráca umožňuje vytvorenie vzťahov na základe individuálneho prístupu ku každému štátu a poskytnúť diferencovanú podporu na základe reformných pokrokov jednotlivých partnerských štátov. Na rozdiel od bilaterálnej roviny spolupráce, multilaterálna dimenzia kooperácie umožnila vytvorenie rámca pre riešenie kľúčových otázok, kde partnerské štáty a členské štáty EÚ zdieľajú rovnaké názory. Dialóg medzi východnými partnermi a EÚ prebieha v rámci štyroch multilaterálnych platforiem zamierené na demokraciu a dobrú správu vecí verejných; hospodársku integráciu a konvergenciu s politikou EÚ; energetickú bezpečnosť; kontakt medzi ľuďmi. (Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, 2015)

Východná dimenzia Európskej susedskej politiky je kľúčová pre vyšehradský región vzhľadom na geografickú situáciu partnerských štátov. Maďarsko, Poľsko a Slovensko zdieľajú povinnosť ochrany východnej, vonkajšej hranice EÚ. Štáty z východného partnerstva v bezprostrednej blízkosti k vyšehradským štátom sú Bielorusko, Moldavsko a Ukrajina. Okrem geografickej blízkosti, partnerské štáty tiež zdieľajú historické skúsenosti so socialistickým režimom a priamym vplyvom Ruska na každý aspekt politického, hospodárskeho a kultúrneho života (Zelenická, 2009:64). Skúsenosť vyšehradských štátov pre politickú a demokratickú transformáciu môže byť dôležitá pre partnerské štáty z východnej Európy z dôvodu dôkladného chápania zmeny prebiehajúcej v postkomunistických štátoch.

Spolupráca so štátmi, ktoré usilujú o členstvo a spoluprácu v EÚ bola zmienená už v Kroměřížskej deklarácii, ktorá sa stala základným dokumentom pre spoluprácu Vyšehradských štátov v rámci EÚ. Vyšehradské štáty sú schopný spolupracovať s východnými partnermi EÚ na základe demokratickej a prístupovej asistencie na základe skúsenosti Vyšehradskej skupiny s demokratickou a hospodárskou transformáciou a vstupom do európskych a euro-atlantických štruktúr v priebehu 15 rokov po zmene režimov v strednej Európe. Podpora a spolupráca s Bieloruskom, Moldavskom a Ukrajinou sa stala základom

vyšehradskej spolupráce v oblasti zahraničnej politiky a od roku 2007-2008, keď Česká republika prevzala rotačné predsedníctvo Vyšehradskej skupiny. Spolupráca s východnými partnermi sa stala prioritou každého rotačného predsedníctva (Visegrad Group: Presidency Programs). Vyšehradská skupina má mimoriadne vzťahy s Ukrajinou od roku 2005, podporuje demokratizáciu Bieloruska od roku 2006 a spolupracuje s Moldavskom od roku 2007, keď ho Slovensko uviedlo ako prioritu počas jeho vyšehradskeho predsedníctva. České predsedníctvo v roku 2007-2008 propagovalo technickú a politickú asistenciu pre kandidátske štáty (Zelenická, 2009:65)

Na schôdzke v Bratislave v júni 2011, predsedovia vlád Vyšehradských štátov schválili vytvorenie programu *Visegrad 4 Eastern Partnership* (V4EaP) s cieľom posilniť spoluprácu v rámci Východného partnerstva. Výsledkom bratislavského summitu bol navýšenie rozpočtu MVF o 250 tisíc EUR za krajinu a od roku 2012 dostupné finančné prostriedky pre V4EaP presahujú 2 milióny EUR ročne (Visegrad Fund: Visegrad for Eastern Partnership Program). Cieľom programu je doplnenie činnosti EÚ vo východnom susedstve a posilnenie spolupráce medzi vyšehradským regiónom a jednotlivými štátmi Východného partnerstva. Prostredníctvom grantových programov a študijných štipendií je zdieľaný vyšehradský *know-how* týkajúce sa sociálnu a ekonomickú transformáciu, demokratizáciu a regionálnu spoluprácu s ohľadom na rozvoj občianskej spoločnosti a na podporu spolupráce medzi miestnymi vládami, univerzitami a jednotlivcami (Visegrad Fund: Visegrad for Eastern Partnership Program). Vyšehradske štáty ďalej podporujú urýchlené politické pridružovanie a ekonomickú integráciu medzi EÚ a východnými partnermi, usilujú o harmonizáciu s EU *acquis* a sektorálnu spoluprácu ako je napríklad proces liberalizácie vízových režimov (Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, 2015).

5.3 HODNOTENIE ČINNOSTI VYŠEHRADSKEJ SKUPINY PO VSTUPE JEJ ČLENOV DO EÚ

Pre účel hodnotenia činnosti Vyšehradskej skupiny v EÚ boli vybrané dva príklady, na základe ktorých je možné ilustrovať spoluprácu a jednotu vyšehradských štátov s cieľom posilniť európsku integráciu v regióne či podporiť činnosť EÚ. Vyšehradská spolupráca v rozšírenej EÚ prebieha na základe princípu otvorenej a voľnej spolupráce. To znamená, že činnosť Vyšehradskej skupiny je zameraná na oblasti kde existuje súhlas jej členov. V rámci EÚ Vyšehradská skupina funguje ako fórum pre dialóg pre otázky týkajúce sa celého vyšehradskeho regiónu, to ale neznamená, že koordinácia činnosti vyšehradských štátov je

automatická. Od roku 2004 členovia Vyšehradskej skupiny v rámci EÚ spolupracovali na riešení otázok v environmentálnej oblasti. Mimo rámec EÚ veľkým úspechom spolupráce je vytvorenie tzv. *Visegrád Battlegroup*, ktorý vznikol na základe podnetu Poľska. *Battlegroup* je v súčasnosti akcieschopný od 1. januára 2016 do 30. júna 2016 a opäť bude od 1. júla do 31. decembra 2019. V rámci *Battlegroup* jednotlivé armády budú spoločne trénovať a synchronizovať vývoj obrany v jednotlivých štátoch. (Paulech, Urbanová, 2014:55) Ako reakcia na udalosti na Ukrajine, v roku 2014 bola podpísaná dohoda s Ukrajinou o spoločných cvičeniach, ktorá reflektuje solidaritu a zodpovednosť Vyšehradskej skupiny voči východnému susedstvu EÚ (Dangerfield, 2014:82).

V predchádzajúcej kapitole boli uvedené dva príklady činnosti Vyšehradskej skupiny v rozšírenej EÚ. Prvý príklad sa podotýkal spoluprácu vyšehradských štátov v EÚ v súvislosti s rozšírením Schengenského priestoru. Napriek predpokladom, že v rámci EÚ vyšehradské štáty nebudú koordinovať svoje činnosti a postoje, spoločná príprava na prijatie do Schengenskej zóny je úspešným príkladom prehĺbenia vyšehradskej spolupráce už po vstupe jej členov do EÚ. Vyšehradské štáty deklarovali zámer vstúpiť spoločne do Schengenskej zóny za pomoci zvláštnych *working groups*. Príklad spoločného postoja Vyšehradskej skupiny ilustruje prístup jej členov k zahraničnej politike EÚ a predovšetkým k podpore bezprostredného susedstva EÚ. Vyšehradská skupina prejavila podporu voči Východnému partnerstvu nielen deklaratórne, ale tiež s vytvorením finančnej podpory pre grantové programy a študijné mobility, ktoré sú zamerané na podporu demokratickej a hospodárskej transformácie, na spoluprácu občianskej spoločnosti a regionálnych vlád.

V súčasnej dobe Vyšehradská skupina vystupuje jednotne na scéne EÚ v otázke utečeneckej krízy. Od konca augusta 2015 reprezentanti Vyšehradských štátov opakovane vyjadrili solidaritu a ochotu poskytnúť pomoc štátom, ktoré sú v strede udalostí. V minulých mesiacoch došlo k zvýšeniu počtu schôdzok reprezentantov vyšehradských štátov na najvyššej úrovni. Závery schôdzok premiérov a ministrov zahraničných vecí vytvorili možnosť pre vytvorenie ďalších dimenzií spolupráce na úrovni vyšehradských štátov. Jednotný postoj vyšehradských štátov označuje prvú výraznú konfrontáciu medzi EÚ a Vyšehradskou skupinou.

ZÁVER

V polovici 80-tých rokov, keď pojem Stredná Európa sa opäť objavil ako téma politických a intelektuálnych diskusií, Milan Kundera formuloval svoju ideu o tragickom únose časti Európy Sovietskym Ruskom. Kundera argumentoval, že časť západnej Európy sa dostala do rúk sovietskej nadvlády a bola prerušená kontinuita medzi jej prirodzeným partnerom. V pojatí Kundery, Stredná Európa jednoznačne tvorí časť Západu na základe zdieľaných európskych hodnôt ako je kresťanstvo, individualizmus, racionalizmus, kritické myslenie a kultúrna rozmanitosť a na základe týchto hodnôt bol Kundera schopný vytvoriť jasnú deliacu čiaru medzi Východom a Západom.

V bakalárskej práci som pracovala s pojmom stredná Európa, ako označenie pre región obklopujúci štáty Česka, Maďarska, Poľska a Slovenska. Pojatie strednej Európy v mojej bakalárskej práci vychádza z predpokladu, že medzi zmienenými štátmi existuje puto na základe historických skúseností a kultúrnych tradícií. Región strednej Európy predstavuje z geopolitického hľadiska sporné územie, nakoľko sa nachádza na pomedzí Západu a Východu. Práve jeho geografické usporiadanie evokovalo ostré debaty o geografické, kultúrne a politické príslušnosť regiónu a o miesto stredoeurópskych štátov na medzinárodnej scéne. Na obdobie, keď región strednej Európy tvoril súčasť Východného bloku, politické a kultúrne nabitie pojmu prestalo existovať a štáty strednej Európy jednoznačne patrili do sféry vplyvu Ruska. Myšlienka svojráznosti regiónu sa objavila opäť až v 80-tých rokoch v tvorbe disidentských autorov, ktoré volali po obnovení politickej samostatnosti jednotlivých štátov v regióne. Politické zmeny, ktoré nastali v 80-tých rokoch boli zavŕšené v roku 1989, keď došlo k historickému obratu geopolitického rozdelenia sveta. Na mieste Sovietskeho zväzu vznikli nové, samostatné štáty a bolo umožnené stredoeurópskym štátom obnoviť politickú, hospodársku a kultúrnu samostatnosť.

Bakalárska práca sa zaoberá inštitucionalizovanú formou spolupráce stredoeurópskych štátov. Sub-regionálna spolupráca s názvom Vyšehradská skupina vznikla v roku 1991 s cieľom podporiť demokratickú a hospodársku transformáciu stredoeurópskych štátov. V začiatkovej fáze činnosť Vyšehradskej skupiny bola zameraná na podporu odbúravania zostatkov vplyvu Sovietskeho zväzu. V rámci Vyšehradskej skupiny, stredoeurópske štáty vytýčili cieľ spolupracovať pri odstránení zostatkov sovietskeho systému plánovaného hospodárstva, zrušiť platnosť RVHP, odsun sovietskych vojsk z územia jednotlivých štátov, zastaviť činnosť Varšavského paktu a poskytovať vzájomnú podporu pri európskej a euroatlantickej integrácii.

V bakalárskej práci som argumentovala, že vznik Vyšehradskej skupiny bolo umožnené rozpadom Sovietskeho bloku a zblíženie evokovalo historická skúsenosť stredoeurópskych štátov so socialistickým režimom a spoločný cieľ demokratickej transformácie a integrácie do západoeurópskych štruktúr. Vytvorenie Vyšehradskej skupiny zaplnilo ekonomicko-bezpečnostné vákuum v regióne, ktoré vzniklo po rozpade Sovietskeho zväzu a vytvoril imidž Vyšehradskej skupiny spojený so stabilitou a angažovanosťou voči demokratickej transformácii. V prvej fáze vývoja jednotlivé štáty Vyšehradskej skupiny deklarovali zámer spolupráce a došlo k vytvoreniu základných mechanizmov spolupráce. Činnosť Vyšehradskej skupiny prebiehala v rámci organizovaných pracovných skupín a na jednotlivých jednaniach reprezentantov na najvyššej úrovni. Počas obdobia medzi rokmi 1991-1993 Vyšehradská skupina úspešne spolupracovala na diplomatickej koordinačnej úrovni v zahraničnopolitických otázkach. Snahu štátov koordinovať svoju činnosť kladne hodnotili medzinárodne organizácie a vyhliadka vstupu do EÚ a NATO sa stala základným stimulom pre spoluprácu.

V roku 1993 došlo k rozšíreniu činnosti Vyšehradskej skupiny na hospodársku úroveň spolupráce. Vznik CEFTA umožnil liberalizáciu obchodu a vytvorenie beztarifného obchodného pásma medzi jednotlivými členmi. Obdobie od roku 1993 do 1998 je charakteristické posunutím dôrazu vyšehradskej spolupráce na úroveň hospodárskych otázok. V spolupráci nastalo obdobie rozkladu predovšetkým z dôvodu individuálnych snáh jednotlivých vyšehradských štátov urýchliť spoluprácu. Zahraničnopolitické orientácie jednotlivých členských štátov zanedbávali multilaterálnu úroveň spolupráce v rámci Vyšehradskej skupiny. Sporné bilaterálne vzťahy medzi jednotlivými štátmi mali tiež dôrazný vplyv na obmedzenú činnosť Vyšehradskej skupiny. Zmeny v prístupe k vyšehradskej spolupráce nastali až v rokoch 1997-1998, spojené s pozvaním Česka, Maďarska a Poľska vstúpiť do NATO a boli spojené s vnútropolitickými zmenami predovšetkým v Česku a na Slovensku. Pozvanie Česka, Maďarska a Poľska do NATO dalo nový impulz vyšehradskej spolupráce a bola oživená koordinácia a diplomatická spolupráca medzi zmienenými štátmi v otázkach bezpečnosti. Členovia Vyšehradskej skupiny vyjadrili solidaritu voči Slovensku, ktoré zaostávalo za jeho stredoeurópskymi partnermi v európskej a euro-atlantickej integrácii.

Po vnútropolitických zmenách na Slovensku, keď Mečiarovu vládu vystriedala prvá Dzurindova vláda s cieľom demokratizácie a po zmene na českej politickej scéne, keď nastúpila vláda Miloša Zemana, ktorá podporovala vyšehradskú dimenziu multilaterálnych vzťahov došlo k obnoveniu Vyšehradskej spolupráce. Solidaritu Česka, Maďarska a Poľska

voči Slovensku je možné tiež interpretovať, ako pragmatický krok zmienených štátov, nakoľko z geopolitického hľadiska spoločný vstup Slovenska do EÚ s jeho stredoeurópskymi partnermi je výhodnejší.

Obnovenie vyšehradskej spolupráce v roku 1998 označilo tiež prehlbenie rovín spolupráce. Popri zahraničnopolitickej a hospodárskej koordinácii došlo k vytvoreniu občianskej roviny spolupráce. Na návrh Slovenska, Medzinárodný vyšehradský fond má za cieľ podporiť spoluprácu a dobré regionálne vzťahy na lokálnej a občianskej úrovni. Podpora štipendií, študijných mobilit, grantových projektov sa stala kľúčovou súčasťou vyšehradskej spolupráce a s rozšírením dosahu občianskej roviny podpory. Vyšehradská skupina podporuje demokratickú transformáciu tiež v jej bezprostrednej blízkosti.

Návrat stredoeurópskych štátov do Európy bol dosiahnutý v roku 2004, keď Slovensko vstúpilo do NATO a keď vyšehradské štáty spoločne vstúpili do EÚ. Nakoľko Vyšehradská skupina splnila svoje vytýčené ciele a dosiahla európsku a euro-atlantickú integráciu osud spolupráce bol neistý. Vyšehradské štáty ale s podpísaním Kroměřížskej deklarácie potvrdili záujem pokračovať v spolupráci a koordinácii na princípe voľnej spolupráce aj v rámci rozšírenej EÚ a NATO. Činnosť vyšehradskej skupiny je zamierená na podporu strategických cieľov EÚ a NATO, predovšetkým v bezprostrednom susedstve vo východnej Európe. Koordinácia činnosti v otázkach prehlbenia európskej integrácie a spoločný záväzok podporiť transformujúce sa štáty vo východnej Európe potvrdili, že Vyšehradská skupina je životaschopná aj po dosiahnutí jej strategických cieľov.

Na základe analýzy, ktorú poskytla bakalárska práca na tému vyšehradská spolupráca je možné konštatovať, že vznik vyšehradskej činnosti umožnil spoločný záujem jej členov pri demokratickej transformácii. Impulzom pre vytvorenie spolupráce boli zmeny na medzinárodnej politickej scéne v prípade geopolitických zmien na konci 80-tých rokov. Spoločným cieľom jednotlivých štátov bol demokratická a hospodárska transformácia a európska a euro-atlantická integrácia. Na základe spoločných cieľov došlo k vytvoreniu základných strategických cieľov Vyšehradskej skupiny. Mechanizmus fungovania Vyšehradskej skupiny je založený na princípe otvorenej a voľnej spolupráce, ktorá umožňuje koordináciu činnosti v otázkach kde existuje jednomyselná jednota názorov medzi jednotlivými členskými štátmi. Na základe udalosti v súčasnosti, keď v súvislosti s utečeneckou krízou došlo k zintenzívneniu vyšehradskej spolupráce môžeme predpokladať, že činnosť Vyšehradskej skupiny bude aj v budúcnosti zameraná na oblasti spolupráce, kde panuje jednoznačná zhoda a spoločný záujem jednotlivých štátov pokračovať v koordinácii činnosti.

POUŽITÉ ZDROJE

DANGERFIELD, Martin. 2000. *Subregional economic cooperation in Central and Eastern Europe: the political economy of CEFTA*. Cheltenham: Edward Elgar. ISBN 18-589-8900-0.

DAVIES, Norman – MOORHOUSE, Roger. Návraty střední Evropy. In: *V kleštích dějin. Střední Evropa jako pojem a problém*. Brno: Host, 2009, s.100-111. ISBN 978-80-7294-323-4.

DRULÁK, Petr. 2008. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-385-7.

DRULÁKOVÁ, Radka. 2007. *Visegrad Group within the EU - a Stable or Diluted Coalition?*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze Nakladatelství Oeconomica. ISSN 1802-6591.

IRMANOVÁ, Eva. 2003. Maďarský Visegrád. In: *Visegrád: možnosti a meze středoevropské spolupráce*. Praha: Dokořán, 2003, s. 156-210. ISBN 80-865-6934-9.

KRÁL, Václav. *Fyzická geografie Evropy*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0684-2.

KOPEČEK, Michal. 2003. Český Visegrád. In: *Visegrád: možnosti a meze středoevropské spolupráce*. Praha: Dokořán, 2003, s. 125-156. ISBN 80-865-6934-9.

KUČEROVÁ, Irah. *Střední Evropa: komparace vývoje středoevropských států*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3067-0.

KUNŠTÁT, Miroslav. 2003. Slovenský Visegrád. In: *Visegrád: možnosti a meze středoevropské spolupráce*. Praha: Dokořán, 2003, s. 236-268. ISBN 80-865-6934-9.

LEŠKA, Vladimír. *Slovensko 1993-2004: léta obav a nadějí*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2006. ISBN 80-86506-57-6.

LUKÁČ, Pavol. 2004. *Dejiny a zahraničná politika v Strednej Európe*. Bratislava: Kalligram.

ISBN 978-807-1495-949.

LUKÁŠEK, Libor. 2010. *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1859-3.

MARUŠIAK, Juraj. *Internal cohesion of the Visegrad group*. Přeložil Elena Klátiková. Bratislava: Veda, 2013. ISBN 978-80-224-1329-9.

MYANT, M. R. *Tranzitivní ekonomiky: politická ekonomie Ruska, východní Evropy a střední Asie*. Praha: Academia, 2013. XXI. století. ISBN 978-80-200-2268-4.

PHINNEMORE, David a Lee MCGOWAN. 2008. *A dictionary of the European Union*. 4th ed. London: Routledge. Europa publications EU information series. ISBN 978-1-85743-485-9.

RÁCZ, György (ed.). 2009. *Visegrád 1335*. Visegrád: International Visegrad Fund. ISBN 978-80-970159-7-8.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *V kleštích dějin: střední Evropa jako pojem a problém*. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-323-4.

VYKOUKAL, Jiří. 2003. *Visegrád: možnosti a meze středoevropské spolupráce*. Praha: Dokořán. Bod (Dokořán). ISBN 80-865-6934-9.

VYKOUKAL, Jiří. 2003. *Polský Visegrád*. In: *Visegrád: možnosti a meze středoevropské spolupráce*. Praha: Dokořán, 2003, s. 210-236. ISBN 80-865-6934-9.

ODBORNÉ ČASOPISY

BEREND, I. T. 2005. What is Central and Eastern Europe? *European Journal of Social Theory* [online]. **8**(4), 401-416 [cit. 2016-04-13]. DOI: 10.1177/1368431005056420. ISSN 1368-4310. Dostupné z: <http://est.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1368431005056420>

DANGERFIELD, Martin. 2008. The Visegrad Group in the Expanded European Union: From Preaccession to Postaccession Cooperation. *East European Politics and Societies* [online]. **22**(3), 630-667 [cit. 2016-04-05]. DOI: 10.1177/0888325408315840. ISBN 10.1177/0888325408315840. Dostupné z: <http://eep.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0888325408315840>

DANGERFIELD, Martin. 2014. V4: A new brand for Europe? Ten years of post-accession regional cooperation in Central Europe. *Poznań University of Economics Review* [online]. **14**(3), 71-90 [cit. 2016-04-15] Dostupné z: <http://www.puereview.ue.poznan.pl/pdf/39-192.pdf>

DULEBA, Alexander. 2011. Twenty years of Slovak foreign policy: teething problems, successful integration and post-accession challenges. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* **21**(3), 25-63 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.cceol.com/search/article-detail?id=66061>

FAWN, Rick. 2001. The elusive defined? Visegrád co-operation as the contemporary contours of central Europe. *Geopolitics* [online]. **6**(1), 47-68 [cit. 2016-05-01]. DOI: 10.1080/14650040108407706. ISBN 10.1080/14650040108407706. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14650040108407706>

HAMŽÍK, Pavol. 1997. Regionálna spolupráca úzko súvisí s úrovňou susedských vzťahov. *Mezinárodní politika*, **21**(7), 7-8. Praha. ISSN 05437962

PAULECH, Michal – URBANOVSKÁ, Jana. 2014. Visegrad Four EU Battle Group. Meaning and Progress. *Obrana a Strategie*. [online]. **14**(2), 49-60. [cit. 2016-05-8]. DOI: 10.3849/1802-7199.14.2014.02.049-060. ISSN 1802-7199. Dostupné z: www.defenceandstrategy.eu

RÁCZ, György. 2013. The Congress of Visegrád in 1335: Diplomacy and Representation. *The Hungarian historical review* [online]. 2(2), 261-287 [cit. 2016-05-08] Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/43264435?seq=1#page_scan_tab_contents

ZELENICKÁ, Zuzana. 2009. The Visegrad Group and the EU – Balanced Relationship Between the Visegrad Group and the EU? *Politické vedy* [online]. (4), 43-82 [cit. 2016-05-10] Dostupné z: <http://www.ceeol.com/search/article-detail?id=87913>

ELEKTRONICKÉ ZDORJE

HAVEL, Václav. 1990. *Speech in the Polish Parliament (Sejm)*. [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/the-visegrad-book/havel-vaclav-speech-in>

BRAZOVA, Vera-Karin, MATCZAK, Piotr, TAKACH, Viktoria. 2013. *Regional Orgnaization Study: Visegrad Group*. Adam Mickieqich University.. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://anvil-project.net/wp-content/uploads/2013/12/Visegrad-Group_v1.0.pdf

CEFTA. *Central European Free Trade Agreement – CEFTA 2006*. [cit. 2016-05-11]. Dostupné z: <http://www.cefta.int>

International Visegrad Fund. *About the Fund*. . [cit. 2016-05-11]. Dostupné z: <http://visegradfund.org/about/>

Ministerstvo Zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky. 2015. *Vyšehradská skupina*. [cit.2016-04-11]. Dostupné z: https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/slovensko_a_v4-vysehradska_skupina

Ministerstvo Zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky. 2015. *Medzinárodný vyšehradský fond* [cit.2016-04-11]. Dostupné z: https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/slovensko_a_v4-medzinarodny_vysehradsky_fond

Visegrad Group. 1991. *Visegrad Declaration*. [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412>

Visegrad Group. 2004. *Visegrad Declaration 2004 (Kroměříž Declaration)*. [cit. 2016-05-10] Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412-1>

Visegrad Group. 2001. *Bratislava Declaration 2001*. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava>

Visegrad Group. 1995. *Selected events 1995*. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: http://www.visegradgroup.eu/calendar/1998-and-before#_1995

Visegrad Group. 1998. *Selected events 1998*. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: http://www.visegradgroup.eu/calendar/1998-and-before#_1995

Visegrad Group. 1999. *Contents of Visegrad Cooperation 1999*. [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/cooperation/contents-of-visegrad-110412>

Visegrad Group. 2004. *Guidelines on the Future Areas of Visegrad Cooperation*. [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/cooperation/guidelines-on-the-future-110412>

Visegrad Group. *Presidency Programs*. [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs>

Think Visegrad. *About the Think-Thank Platform*. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <https://think.visegradfund.org>